

MARIA VOINEA

PSIHOSOCIOLOGIA FAMILIEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII BUCUREȘTI

- 1996 -

Referenți științifici: Conf. dr. BĂDESCU ILIE
Conf. dr. DUMITRU SANDU

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Data *11/ 465264 dublet*
Inventar *803507*

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universității București.
Orice reproducere sau traducere, fie și parțială, precum și
contrafacerile de orice tip intră sub incidența legii penale.

ISBN - 973 - 575 - 084 - 8

316/V84

Cuprins

1	Conceptul de familie	2
2	Izvoarele familiei	7
2.1	Căsătoria - fenomen social și juridic	7
2.1.1	Motivații privind căsătoria și întemeierea familiei	8
2.1.2	Perspectiva juridică în studiul căsătoriei	17
2.2	Rudenia	28
2.3	Adopția	30
3	Structura familiei	32
4	Funcțiile familiei	41
4.1	Clasificări și particularități	41
4.2	Comportamente sexuale și reproductive; Probleme igienico-sanitare ale cuplului	43
4.3	Probleme economice ale familiei	46
4.4	Funcția pedagogico-educativă; socializare și integrare socială	54
4.5	Funcția de solidaritate familială	60
5	Disoluția familiei prin divorț; cauzele și consecințele divorțului	65
6	Modele familiale alternative	77
7	Comunitățile teritoriale și familia	86
8	Tradiții ale cercetării sociologice românești în problemele vieții de familie și ale asistenței sociale	91
9	Perspectiva psihosociologică în studiul familiei	94

CONCEPTUL DE FAMILIE

Familia reprezintă una din cele mai vechi forme de asociere umană, o instituție stabilă cu rosturi fundamentale pentru indivizi și pentru societate. Din cele mai vechi timpuri oamenii și-au reglementat relațiile dintre sexe, dintre adulți și copii, dintre rudele de diferite grade.

Definită în mod obișnuit ca grup de persoane unite prin căsătorie sau rudenie, care au o viață comună bazată pe sentimente, aspirații și interese comune, familia se regăsește la toate popoarele și comunitățile.

Murdock definea familia ca: "grupul social al cărui membri sunt legați prin raporturi de vârstă, căsătorie sau adopție și care trăiesc împreună, cooperează sub aspect economic și au grija de copii" (Murdock, 1949).

Pentru a distinge caracteristicile organizării familiale I. Mihailescu propune utilizarea următoarelor criterii:

- mărimea familiei;
- transmiterea moștenirii;
- stabilirea rezidenței;
- exercitarea autorității;
- forma căsătoriei.

La acestea putem adăuga criteriul funcționalității, al îndeplinirii responsabilităților.

Sociologic, familia este un grup special axat pe funcțiile sale, pe relațiile dintre membri, pe sistemul de comunicare și interrelaționare.

Specificul familiei este dat de funcțiile pe care le îndeplinește, de sentimentele de dragoste ce-i unește pe soți, atașamentul emoțional al acestora, solidaritatea și coeziunea grupului.

Cele mai semnificative funcții ale familiei pot fi rezumate astfel:

- menținerea continuității biologice a societății prin procrearea, formarea și educarea copiilor;
- menținerea continuității culturale prin transmiterea moștenirii culturale în procesul socializării;

- transmiterea de la ascendenți la descendenți a unei poziții sociale;

- satisfacerea nevoilor emoționale, a trăirilor intime, asigurând sentimentul siguranței și menținerii personalității;

- integrarea socială a membrilor ei prin procesele de orientare, educare și socializare.

Familia, ca grup natural fundamental al societății, fixează locul individului într-un sistem de organizare socială, creează cadrul necesar dezvoltării personalității, facilitând relațiile acestuia cu celelalte sfere și domenii ale vieții sociale.

În analiza sociologică a familiei utilizăm frecvent o serie de noțiuni sau de sintagme în care sensurile familiei sunt diverse.

FAMILIE NUCLEARĂ - desemnează tipul de familie compus din două generații (generația adulților căsătoriți și cea adescendenților lor). O familie nucleară este alcătuită din soți și urmași ai lor sau, altfel spus, din părinți și copii.

Familia nucleară este restrânsă, simplă ca structură și se deosebește de familia largă sau extinsă care reunește mai multe generații și are o descendență numeroasă.

FAMILIE DE ORIGINE - desemnează familia în care se naște și crește un individ; este compusă din părinți, frați, surori și eventual alte rude. Este familia care-și pune amprenta pe evoluția individului, modelează personalitatea acestuia, îl orientează și formează pentru viață.

Funcțiile acestei familii sunt concentrate spre asigurarea protecției materiale și afective a copiilor, socializarea și integrarea socială a acestora. Pentru individ acesta forma de familie este unică (el se naște într-o singură familie); părinții alcătuiesc o comunitate fundamentală orientată spre cunoașterea, îngrijirea, educarea descendenților.

Relațiile de rudenie sunt fundamentale marcând într-un mod specific locul și evoluția individului în grup.

× **FAMILIE CONJUGALĂ** - reprezintă forma de familie întemeiată prin căsătorie, prin opțiunea individului, prin alegerea partenerului de viață. Bazată pe dragostea dintre un bărbat și o femeie, pe căsătoria legitimă a acestora, familia conjugală are scopul explicit al procreării. Se mai numește familie de procreare sau proprie (în sensul că individul alege forma respectivă).

FAMILIE DE REZIDENȚĂ - sintagma ce se referă la persoanele care locuiesc în aceeași casă, desfășoară activități economico-gospodărești în comun, fiind soți sau rude.

FAMILIE DE INTERACȚIUNE - sintagma ce include rudele unui individ, indiferent de locul domiciliului, cu care acesta se află în vizită, schimb de produse, participare la evenimente familiale, etc., persoane care au sentimentul apartenenței la același neam.

FAMILIE CU PROBLEME - în general pentru familiile cu deficit de structură (lipsa unuia din părinți) sau cu probleme funcționale (carențe materiale și de socializare) se întrebuintează expresii ca: familii vulnerabile, dezorganizate, disfuncționale, cu climat nefavorabil, etc..

Sensurile multiple ale conceptului de familie sugerează varietatea tipurilor de familie și a condițiilor concrete în care se manifestă funcțiile ei.

Familia, ca formă fundamentală de asociere a oamenilor, ca tip special de grup social în care elementele formale nu împiedică coeziunea intimă a grupului, a membrilor ei, cunoaște forme diverse de organizare, funcții de particularități de ordin economic, social, religios, moral.

O abordare psihosociologică presupune analiza familiei ca un grup primar caracterizat prin puternice relații de tipul "face to face", prin asocierea și colaborarea intimă a tuturor membrilor ei. Potrivit unei astfel de viziuni, familia este grupul în care se naște o rețea de relații interindividuale determinate atât de personalitățile membrilor, cât și de unele fenomene exterioare grupului. Aceste trasături ne permit să apreciem, în consens cu sociologul francez H. Mendras că "familia este exemplul tipic de grup primar".

Este cunoscut faptul că grupul primar are un număr mic de membri ceea ce face deziderabilă comunicarea cu ceilalți, realizarea relațiilor în sistemul deschis, nemediat. Trebuie, însă, să precizăm că de-a lungul istoriei familia a cunoscut, în diferite timpuri și locuri o reprezentare numerică mai consistentă. Chiar și în aceste condiții, familia constituia grupul primar fundamental al societății, deoarece nu dimensiunea numerică era definitorie, ci interacțiunea membrilor grupului. Importante sunt statuturile și rolurile membrilor familiei, relațiile specifice bio, psihosociale ce conferă particularitate și specificitate vieții de familie.

Insistând asupra elementelor de interacțiune și comunicare specifice vieții de familie "familia este un grup format din două sau mai multe persoane, legate prin legături de sânge, căsătorie sau adopție care locuiesc într-un cămin comun, interacționând și comunicând unele cu altele în rolurile lor familiale respective, creând și menținând un mod de viață comun" (Krober și Kluckhohn, 1952).

În toate societățile familia s-a impus ca grup specific caracterizat printr-o puternică sudură internă, menținută prin cooperarea și afecțiunea reciprocă a membrilor săi.

Familia rezistă presiunilor și exigențelor interne și externe prin atașamentul și solidaritatea partenerilor, parentală, coeziunea sentimentală.

Un rol important în realizarea acestei unități și coeziuni îl au funcțiile economice, sociale, culturale ale familiei, efectele acestora în planul relațiilor cu copiii (J. Sxxzepariski, 1972).

Familia se individualizează în raport de alte grupuri sociale și prin stilul propriu de viață practicat, prin normele, obiceiurile, valorile promovate și transmise de la o generație la alta.

Apartenența individului la un grup familial asigură acestuia satisfacții dar și responsabilități în cadrul societății. Reputatul antropolog R. Linton aprecia: "un bărbat obține numeroase avantaje personale din căsătorie și din întemeierea unei familii proprii, dar, totodată, devine răspunzător în fața legii pentru datoriile soției și pentru stricăciunile pe care le provoacă copiii săi și își asumă obligații speciale față de soție și copii" (R. Linton, 1968).

Familia se afla în permanența racordată la realitățile sociale; ea nu poate fi independentă de multiplele fenomene și procese ce caracterizează societatea la un moment dat. Este îndreptățita afirmația după care: "familia nu poate și nu trebuie să rămână indiferentă la tot ceea ce se întâmplă dincolo de viața ei personală, dincolo de ușa simbolică ce o desparte de restul lumii" (H.H. Stahl, 1977).

Capitolul 2

IZVOARELE FAMILIEI

Forma perenă de comunitate umană, universală prin funcționalitatea ei specifică, familia revendică drept izvoare: casatoria, rudenia, adopția.

Problematica particulară pe care o comportă fiecare din aceste izvoare ne obligă să analizăm separat pentru a le surprinde esența, semnificația și regulile, dar ne constrânge totodată la convergența acestora spre același produs, familia, unică prin menire, multiplă prin formele istorice de organizare și funcționare.

2.1 CĂSĂTORIA - FENOMEN SOCIAL ȘI JURIDIC COMPLEX

Reprezentând modalitatea acceptată la nivel social prin care două sau mai multe persoane constituie o familie (I. Mihailescu, 1993), casatoria marchează începutul primei secvențe a ciclului de viață familială (M. Voinea, 1994).

Pentru sociologi și demografi, casatoria cuprinde o latură biologică constantă, procrearea și creșterea copiilor și o latură socială dinamică ce implică reglementările juridice și morale, aspectele economice, de educație, ș.a..

Casatoria este un act de natură civilă și religioasă ce comportă o multitudine de aspecte: tradiții, obiceiuri, moravuri, antrenând o mare diversitate a tipurilor în care se realizează efectiv unirea partenerilor. Astfel, la popoarele primitive unde casatoria avea un pronunțat caracter juridic, casatoria se putea face prin cumpararea soției, unirea preferențială a partenerilor sau prin rapire (N. Petrescu, 1944).

La unele popoare casatoria este condiționată de avere, de autoritatea ascendenților asupra descendenților, de prejudecați și diferențieri sociale, ceea ce face ca realizarea ei să fie supusă unor reguli permisivități sau interdicții.

Casatoria este un instrument principal și dinamic de creare a grupurilor familiale, a comunităților umane, un temel al permanenței existenței umane (M. Voinea, 1993).

În toate societățile acționează reguli de constituire a cuplurilor familiale de alegere a partenerului, de stabilire a mărimii descendenței, etc..

Sunt cunoscute doua forme de constituire a cuplurilor: endogamia și exogamia.

Regula endogamiei este casatoria în interiorul grupului, clasei, comunității, iar cea a exogamiei stabilește casatoria în afara acestora, prin alegerea partenerului din alte comunități.

Regula exogamică exclude rudele de la casatorie și sancționează relațiile sexuale practicate de rude.

Formele în care se realizează casatoria sunt determinate de factori economico-sociali, juridici, morali, religioși. Istoria familiei cunoaște următoarele forme de casatorie:

MONOGAMIA - reprezintă casatoria dintre un barbat și o femeie;

POLIGAMIA - reprezintă casatoria dintre un barbat și mai multe femei (poliginie) sau casatoria dintre o femeie și mai mulți bărbați (poliandrie).

Cea mai răspândită formă de casatorie este monogamia, în timp ce formele poligamice se întâlnesc în zone mai restrânse. Dintre acestea, poliginia, este răspândită la popoarele islamice și la unele comunități africane.

Poliginia și poliandria cunosc și forme speciale numite sororat (casatoria unui barbat cu surorile soției) și levirat (casatoria unei femei cu frații soțului).

Monogamia serială desemnează casatoriile succesive ale unor indivizi în cadrul societăților monogamice (P. Iluț, 1995).

Fenomenul exogamic este definit și întrebuițat pentru prima oară de John F. Mac-Lennan în opera "Casatoria primitivă", Morgan considera că exogamia a fost introdusă pentru a preveni casatoria între rude, în deosebi între frați și surori.

2.1.1 Motivații privind căsătoria și întemeierea familiei

Alegerea casătoriei ca formă de viață specifică omului, ca și opțiunea pentru un anumit partener par să fie acte individuale, deliberate, bazate pe voința proprie. Determinismele sociale acționează atât de puternic încât individul este orientat de ele, supus acestora.

Astfel, la majoritatea popoarelor, căsătoria este regula după care se orientează și se conduc indivizii în viața de familie. Respectarea regulii este o obligație, o

datorie morală și la cei mai mulți indivizi coincide cu propria voință și aspirație.

Persoanele care nu se supun regulii indiferent de motivație și cauzalitate sunt susceptibile de culpa, marginalizate și etichetate de societate.

Puternica și chiar dominantă în societatea tradițională regula și-a pierdut din semnificație și efecte în timpurile moderne marcate de schimbare pe toate planurile.

Ideea după care casatoria este supusă determinismelor sociale apare tranșant la unii autori. Din unele studii consacrate alegerii partenerului, motivației casatoriei și în genere, constituirii familiei se degaja aserțiunea după care casatoriile nu se fac la întâmplare, ci în funcție de o serie de determinări și chiar constrângeri de natura socială, culturală, geografică, etc..

Psihologul francez Henri Salvat conștient de mecanismul factorilor de selecție în stabilirea casatoriei afirma: "Alegere a unui partener de viața continuă să fie un fenomen social. Posibilitățile acestei alegeri în pofida mobilității geografice sau sociale sporite nu sunt un joc al hazardului" (H. Salvat, 1972).

Asupra problematicii complexe pe care o comportă alegerea partenerului s-au oprit mulți sociologi și psihologi. Toți au fost preocupați de descifrarea răspunsului la întrebarea generică "Cine se casătorește și cu cine?".

✕ Sociologul francez Alain Girard a întreprins o ancheta sociologică devenită clasică prin care evidențiază caracteristicile sociale și culturale ale fenomenului, implicațiile psihosociale ale mecanismului de alegere a partenerului. Alain Girard apreciază semnificația casatoriei pentru individ, importanța biologică și socială a acestei instituții, stabilitatea, vechimea și durabilitatea ei.

Studiul sau a plecat de la necesitatea evidențierii schimbărilor produse de societatea industrială, inclusă în planul casatoriei și alegerii partenerului. Premizele studiului sau se bazează pe faptul că individul ajuns la vârsta opțiunilor maritale, "alege" funcție de coordonatele socio-profesionale și geografice ale existenței sale.

Concluziile formulate de Girard sunt urmatoarele:

- apropierea domiciliilor constituie adesea preludiul unei casatorii;
- locul nașterii are rol important, chiar daca viitorii parteneri se vor casatori în alta parte;
- condiția socială este primordială (peste 70% din tinerii casatoriți provin din medii sociale apropiate);
- nivelul instrucției, afinitățile culturale, credințele religioase au un rol important.

Alegerea partenerului ca moment de debut al constituirii cuplului, casatoria ca instituție ale carei efecte vizează perpetuarea comunității interesează deopotrivă pe cei în cauza și societatea în ansamblul ei.

Toate societățile acordă importanța casatoriei, cadrului juridic în care ea se realizează, consecințelor sale sociale formulând reguli clare privind mariajul. Legat de opțiunea pentru partenerul de casatorie sociologul american Reuben Hill a formulat o serie de aprecieri a caror valabilitate a fost confirmată și de alți autori. El constată ca:

- individul caută un partener asemanător sieși;
- vârsta la care se realizează casatoria a crescut continuu;
- casatoriile între persoane de rase, naționalități, religii diferite sunt mai vulnerabile.

Hill a testat și ipoteza homogamiei, potrivit careia cei asemanători se întâlnesc și se casatoresc. Homogamia geografică se referă la casatoria care are loc între persoane cu aceeași origine geografică, iar homogamia socială și culturală vizează casatoria între parteneri de aceeași condiție socială (M. Voinea, 1978).

În ce privește ipoteza apropierei rezidențiale ca factor de predicție a casatoriilor (testată de Hill) apreciem că și-a pierdut din semnificație în ultimele decenii.

Alți autori insistă asupra calităților asemanătoare și a atracțiilor determinate de acestea în alegerea partenerului de casnicie. Henry Dicks - specialist în terapia familiei stabilește trei grupe de factori ce acționează în opțiunea maritală:

1. - presiunea socială, religia și banii;
2. - conștiința personală și interesele

personale;

3. - atracția inconștientă.

Psihiatrul englez R. Skynner apreciază ca se atrag persoanele care au avut situații și experiențe similare în copilărie, probleme familiale asemănătoare. Aceste idei sunt dublate de cele care susțin că modelul familiei de origine influențează fundamental opțiunile și orientările maritale, punându-și amprenta asupra fericirii conjugale, a succesului în casnicie.

În constituirea unui cuplu, similaritățile partenerilor acționează mai mult sau mai puțin direct.

Psihologii afirmă că se atrag - *în mod inconștient* - cei care în familiile lor de origine au avut dificultăți în distribuirea afectivității, cei care au crescut la casele de copii, ș.a..

✧ Problematika alegerii partenerului este prezentă și în literatura românească, în studiile realizate în cadrul secției sociologice de la București, în perioada interbelică sub conducerea profesorului Gusti. Xenia Costa-Forn - nume de referință în acest context - sintetizează în studiul monografic asupra familiei tipurile de motivații cu privire la căsătorie. Tipologia ei cuprinde:

- motivarea prin obicei și tradiții;
- motivarea prin impunere din partea rudelor și a colectivității;
- motivarea prin propria determinare a individului.

Motivația economică, concentrată în jurul zestrei, al pământului în special, a fost pregnantă în perioada interbelică în țara noastră. Acest factor a antrenat și menținut multe conflicte alterând sentimentele partenerilor, declanșând puternice drame.

Nu de puține ori căsătoria se încheia în ciuda voinței partenerilor, ajungându-se la situația absurdă ca aceștia să se cunoască abia cu prilejul căsătoriei. Părinții și rudele stabileau de multe ori partenerii în funcție de situația materială a acestora, urmărind obținerea unei bucați de pământ pe care să muncească membrii familiei. Intervenția părinților trebuie judecată în funcție de optica acestora asupra instituției familiei, de numărul celor care o compuneau, de puterea lor de muncă, de situația materială, de relațiile interpersonale. Aceasta condiționare, aranjarea căsătoriei, identificarea beneficiilor, stabilirea costurilor, etc., conturează pe de o parte modelul mariajului ca afacere, iar pe de altă parte, al pieței maritale comparabilă în anumite limite cu

piața forței de muncă (P. Iluț, 1995).

Motivația economică apare expres formulată în unele studii monografice din care menționăm: "Casatoria se face în primul rând din interes material. Se are în vedere, mai întâi, averea. Zestrea este pe primul plan al preocupărilor viitorilor soți. Apoi se urmărește vrednicia, harnicia, legate de interesele materiale de a produce munca pentru îngrijirea gospodăriei" (Sociologie românească, 1936).

Frecvența motivațiilor economice nu exclude însă dragostea, afecțiunea reciprocă, calitățile fizice și morale ale partenerilor. Alegerea partenerului, deși un act de opțiune individuală nu depinde doar de motivele și scopurile conștientizate de indivizi.

Colectivitatea a stabilit, după caz, o serie de norme, reguli, restricții și interdicții în realizarea casătoriei de care membrii ei trebuie să țină seama. Printre acestea amintim rudenția, rangul nașterii, ieșirea fetelor la hora, satisfacerea stagiului militar de către băieți. Un rol deosebit în viața tinerilor casătoriți îl au părinții, fără al căror consimțământ nu poate avea loc casatoria propriuzisă (Xenia Costa-Forn, 1945).

Studii românești recente asupra alegerii partenerului și a realizării casătoriei constată drept motivațiile frecvente următoarele:

- DORINȚA DE A ÎNTEMEIA O FAMILIE;
- NEVOIA DE DRAGOSTE;
- DORINȚA DE A AVEA URMAȘI.

Opțiunile exprimate în aceste studii relevă cultul pe care românii l-au avut dintotdeauna pentru familie, propensiunea pentru casatorie, respectul față de instituția familiei și factorii culturali, morali, sociali implicați în constituirea ei, promovând o concepție sanatoasă, rezultat al unui lung proces istoric în care sunt antrenate tradiții, obiceiuri, mentalități, aspirații și motivații.

Dragostea dintre parteneri anticipează și potențează casatoria, contribuind profund la realizarea comunicării fizice și spirituale, la stabilizarea relațiilor sexuale, amortizând presiunile și tensiunile vieții cotidiene. Alături de sentimentele de dragoste, de respect și încredere reciprocă, soții sunt uniți de aspirații și interese comune vizând prosperitatea, ascensiunea profesională și socială, performanțele descendenților.

Copiii constituie rațiunea de a fi a familiei, liantul partenerilor, concretizarea sentimentelor de dragoste conjugala.

În sondajele realizate până în decembrie 1989 privind opțiunile maritale tinerii apreciau calitățile morale și psihologice ale partenerilor, personalitatea acestora, aspirațiile și preocupările de viitor.

Este probabil ca odata cu schimbările sociale din România, pe fondul unei instabilități economice generate de inflație, șomaj, creșterea costului vieții, în motivația maritală să apară mai pregnant factorul material (surse de venit, marimea și siguranța veniturilor, orientarea spre profesiile și ocupațiile liberale sau private).

Se constata diminuarea rolului părinților privind influențarea opțiunilor maritale ale descendenților.

Casatoria tinde, pe de o parte, să fie eliberată de unele constrângeri sociale dar, pe de altă parte, să fie determinată de starea economico-socială a societății. Astfel multe cupluri amână legitimarea, consfințirea juridică a relației, promovând un model de viață consensual cu responsabilități diminuate.

Societatea românească se confruntă astăzi cu o tendință de scădere a căsătoriilor legitime, ca și cu scăderea fertilității și natalității populației.

La nivel macrosocial căsătoria se reprezintă prin fenomenul demografic de nupțialitate. El se măsoară prin rata brută de nupțialitate care exprimă frecvența căsătoriilor în sânul unei populații.

Căsătorii

$$RBC = \frac{\text{-----}}{\text{Populația (la 1.iulie a anului respectiv)}} \cdot 1000$$

Interesante și utile pentru analiza fenomenului sunt ratele privind primo-nupțialitatea și vârsta la care se realizează.

2.1.2. Perspectiva juridică în studiul căsătoriei

Legea folosește termenul de căsătorie în două sensuri. În primul rând căsătoria înseamnă actul juridic pe care îl încheie cei ce vor să se căsătorească. Pentru încheierea căsătoriei este necesar acordul de voință al viitorilor soți dar, odata încheiată ea devine independentă de acest

acord de voința pentru a fi carmuita în întregime de norme legale. Așadar, prin încheierea căsătoriei, viitorii soți consimt să li se aplice regimul legal al căsătoriei, fără a avea posibilitatea de a-l modifica.

În al doilea rând, căsătoria reprezintă o situație juridică în principiu permanentă a celor căsătoriți. Această situație juridică este determinată de reglementarea legală privind căsătoria, care devine aplicabilă prin încheierea actului juridic al căsătoriei și există pe tot timpul cât durează căsătoria. În acest sens, Codul familiei folosește, de exemplu, termenul de căsătorie în art.2, potrivit căruia soții sunt obligați să poarte un anumit nume "în timpul căsătoriei".

Trăsăturile principale ale ambelor sensuri ale căsătoriei urmează să fie cuprinse în definiția acestora. Căsătoria este uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, încheiată potrivit dispozițiilor legale cu scopul de a întemeia o familie, și reglementată de normele imperative ale legii. Termenul de uniune din definiție poate sugera atât ideea de act juridic, cât și ideea unor raporturi juridice statornice între soți.

În țara noastră scopul încheierii căsătoriei îl constituie în mod explicit întemeierea unei familii. În sprijinul acestui principiu vin și reglementările stipulate de Codul familiei cu privire la căsătorie și familie.

După aceste considerații teoretice cu caracter general, revenim la definiția căsătoriei expusă mai sus, din care tragem concluziile necesare înțelegerii căsătoriei ca instanță socială și juridică.

a) Căsătoria este o uniune dintre un bărbat și o femeie. Această uniune se întemeiază pe consimțământul celor ce se căsătoresc și, odată încheiată, este reglementată de normele legale devenite aplicabile prin asemenea consimțământ. Căsătoria se încheie între bărbat și femeie.

b) Căsătoria este liber consimțită. Exprimarea consimțământului liber al celor ce se căsătoresc este garantată prin dispozițiile legale care permit încheierea căsătoriei bazată pe afecțiunea reciprocă a viitorilor soți.

c) Căsătoria este monogamă. Acest caracter decurge în mod firesc din fundamentul căsătoriei, și anume afecțiunea reciprocă a soților. Caracterul exclusivist al dragostei implică monogamia. Dispozițiile legale asigură caracterul monogam al căsătoriei.

d) Casatoria se încheie în formele cerute de lege. Ea are deci un caracter solemn. Acest caracter se exprima printre altele, prin aceea că se încheie numai într-un anumit loc, în fața unei autorități de stat, într-o zi dinainte fixată și în prezența efectivă și concomitentă a viitorilor soți, cu posibilitatea pentru public de a asista.

e) Casatoria are un caracter civil. Încheierea și înregistrarea casatoriei sunt de competența exclusivă a autorității de stat.

Soții au posibilitatea să procedeze și la celebrarea religioasă a casatoriei, dar aceasta numai după încheierea casatoriei în fața autorității de stat (Constituția României, art.44, pct.3).

Această celebrare religioasă nu produce nici un efect juridic. Tot astfel, uniunea încheiată numai religios nu are valoare juridică.

f) Casatoria se încheie pe viață. În principiu, legătura casatoriei este menită să dăinuiască între soți pe tot timpul vieții lor. Căsătoria se poate desface în cazuri excepționale prin divorț.

g) Casatoria se întemeiază pe deplină egalitate în drepturi dintre barbat și femeie. Aceasta egalitate se referă atât la condițiile în care se încheie casatoria cât și la relațiile dintre soți sau dintre aceștia și copiii lor.

Apreciem că statutul soțului sau al soției în familie ca și rolurile asociate lor, sunt concret determinate, prezentând o serie de particularități de-a lungul istoriei formelor de familie.

Sistemul drepturilor și obligațiilor ce revin celor doi parteneri, diviziunea rolurilor în cadrul familiei sunt puternic influențate de forma familiei, de structura și talia ei, de nivelul de dezvoltare economic și social, de normele și valorile culturale și morale dominante. La acestea se adaugă o serie de particularități ce țin de partenerii cuplului conjugal: temperament, caracter, idealuri, motivații legate de viața de familie, etc..

Cadrul legislativ, alături de alți factori de natură socio-economică joacă un rol important în reglementarea relațiilor dintre soți, în asigurarea coeziunii și stabilității familiei; potențea funcționalitatea grupului și asigură temei ancorării lui în fenomenele și procesele sociale ale realității.

h) Casatoria se încheie în scopul întemeierii unei familii. Dacă o casatorie s-ar încheia în mod formal, în alt scop decât al întemeierii familiei, aceasta ar cădea sub incidența dispozițiilor legale care sancționează orice încălcare a normelor imperative.

În țara noastră ca și în alte țări, casatoria este ocrotită de lege și apreciată drept baza întemeierii familiei. Cu alte cuvinte întemeierea relațiilor de familie constituie conținutul casatoriei, cauza necesară și fundamentală a acesteia.

Condițiile de fond și lipsa impedimentelor la casatorie

× În înțeles restrâns, condițiile de fond se înfațșează sub forma pozitivă, adică trebuie să existe pentru a se putea încheia casatoria. Condițiile de fond sunt: diferența de sex, vârsta legală pentru casatorie, consimțământul la casatorie, comunicarea reciprocă a stării sanatații viitorilor soți. Impedimentele la casatorie, în sens restrâns, sunt împrejurările de fapt sau de drept a căror existență împiedică încheierea casatoriei. Impedimentele la casatorie pot fi deci considerate condiții de fond negative, deoarece casatoria se poate încheia numai dacă ele nu există. Impedimentele la casatorie sunt: existența unei casatorii nedeșfăcute a unuia dintre viitorii soți, rudenția, adopția, tutela, alienația și debilitatea mintală.

✓ În sens larg condițiile de fond se opun celor de formă și cuprind atât pe cele pozitive, cât și pe cele negative, adică impedimentele la casatorie, în înțeles restrâns.

Neîndeplinirea oricăreia dintre condițiile de fond și impedimentele la casatorie, ambele în sens restrâns, și condițiile de formă constituie un impediment la casatorie, în sens larg, adică o împrejurare care se opune la încheierea acesteia.

Încheierea casatoriei este supusă acestor cerințe legale în scopul întemeierii unei familii trainice, sanatoase atât din punct de vedere fizic, cât și moral, care să-și poată îndeplini funcțiile ce-i revin în cadrul societății noastre. De aceea, legea permite încheierea casatoriei numai acelor persoane care au aptitudinea fizică și morală de a întemeia o familie. În sfârșit, cerințele legale pentru încheierea casatoriei mai sunt menite să asigure exprimarea unui consimțământ liber și conștient al viitorilor soți.

a) Diferența de sex - această condiție de fond este atât de evidentă, încât legea nu mai consideră necesar să o prevadă expres. Din reglementarea relațiilor de familie (art. 1, 4, 5, 25, 47-42, 53-60 Codul familiei) rezulta că se poate încheia căsătoria numai între persoane de sex deosebit.

b) Vârsta legală pentru căsătorie (vârsta matrimonială) este o altă condiție de fond. Legea stabilește o vârstă minimă pentru încheierea căsătoriei. Vârsta minimă pentru căsătorie este de 18 ani împliniți, pentru bărbat și 16 ani împliniți pentru femeie (art. 4 Codul familiei).

În anumite împrejurări femeia care nu a împlinit 16 ani poate obține dispensa pentru încheierea căsătoriei. Dispensa se acordă de Prefectura Municipiului București sau a județului în cuprinsul caruia femeia își are domiciliul, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

- femeia a împlinit 15 ani;

- există motive temeinice care justifică dispensa (de exemplu graviditatea, boala);

- există un aviz dat de un medic oficial.

În cazul în care căsătoria urmează a se încheia între cetățeni români pe o navă română aflată în afara granițelor țării, dispensa de vârstă se acordă de comandantul navei.

✓ Legea nu stabilește o vârstă maximă până la care se poate încheia căsătoria. De aceea căsătoria se poate încheia chiar la extrema bătrânețe. Legea nu exclude nici căsătoria în *extremis vitae* (în pragul morții). În general asemenea căsătorii se încheie pentru a legaliza situații de fapt preexistente. Legea nu stabilește o diferență de vârstă maximă între viitorii soți. Teoretic, căsătoria se poate încheia oricare ar fi diferența de vârstă dintre soți.

c) Consimțământul la căsătorie. Căsătoria se încheie prin consimțământul liber al viitorilor soți (art. 3, art. 16 și 17 din Codul familiei și art. 44 punctul 1 din Constituția României). Acest consimțământ reprezintă chiar esența căsătoriei.

Consimțământul la căsătorie este liber, în sensul că au fost înlăturate limitările de castă, rasiale, religioase și juridice în ceea ce privește libera alegere între viitorii soți.

În sens juridic consimțământul liber la căsătorie înseamnă lipsa viciilor de consimțământ și anume a erorii, dolului și violenței. Cazurile de lipsă de consimțământ la căsătorie se pot concepe teoretic sau se pot ivi practic în următoarele situații:

- eroarea în constatarea încheierii casatoriei, în sensul ca unul dintre cei ce s-au prezentat să încheie casatoria răspunde negativ sau nu răspunde nimic la întrebarea pusă de delegatul de stare civilă, cu privire la încheierea casatoriei, iar delegatul a declarat totuși casatoria încheiată;

- unul dintre cei ce s-au prezentat în fața delegatului de stare civilă pentru încheierea casatoriei răspunde "da" la întrebarea pusă, dar în acel moment este lipsit vremelnic de facultatea sa mintală. În acest sens art. 9 din Codul familiei dispune că este oprit să se casătorească cel care este vremelnic lipsit de facultățile sale mintale, cât timp nu are discernământul faptelor sale, deoarece nu se poate exprima un consimțământ conștient;

- alienatul sau debilul mintal consimte la încheierea casatoriei în momente când este lipsit de luciditate, deci când nu se poate exprima un consimțământ conștient;

- casatoria fictivă, adică aceea care este încheiată în alt scop decât acela de a întemeia o familie, de a se supune statutului legal al casatoriei, iar între cei care au încheiat casatoria nu s-au stabilit raporturi conjugale, poate fi analizată ca lipsa de consimțământ la casatorie;

- eroarea asupra conținutului obiectiv al manifestării de voință, adică faptul de a nu fi știut că se casătorește, care este distructivă de voință, deci lipsa de consimțământ.

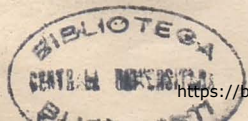
Viciile de consimțământ la casatorie sunt: eroarea, dolul și violența.

Eroarea constituie viciu de consimțământ numai dacă poartă asupra identității fizice a celuilalt soț (art. 21 Codul familiei).

Eroarea asupra identității civile, adică asupra stării civile a celuilalt viitor soț (de exemplu acesta este divorțat deși celălalt a crezut că este celibatar) nu constituie viciu de consimțământ la casatorie.

De asemenea, nu este viciu de consimțământ eroarea asupra calității ori însușirilor celuilalt viitor soț, chiar dacă a fost determinată la încheierea casatoriei.

Dolul (vicienia) viciază consimțământul viitorului soț prin eroarea provocată ca urmare a mijloacelor viclene folosite împotriva sa. Fiind o eroare provocată dolul cuprinde un element subiectiv, anume eroarea și un element obiectiv, anume mijloacele viclene folosite pentru a provoca eroarea.

In materia casatoriei, este viciu de consimțământ numai dolul principal, nu și dolul incident, deoarece regimul casatoriei este prestabilit de lege.

Domeniul de aplicare al dolului este mai întins decât al erorii, putând purta și asupra altor elemente decât identitatea fizică a celuilalt soț și anume asupra unor calități ale viitorului sau soț, pe care, dacă le-ar fi cunoscut, nu ar fi încheiat casatoria, însă calități trebuie să fie necesare pentru încheierea unei casatorii.

Violența viciază consimțământul viitorului soț prin teama ce i-a fost provocată ca urmare a constrângerii fizice sau morale exercitate împotriva sa. Violența cuprinde un element obiectiv, constrângerea și un element subiectiv, teama insuflată, care determină lipsa de libertate a consimțământului viitorului soț.

Consimțământul la casatorie trebuie să existe chiar în momentul încheierii acesteia, adică el este actual. De aceea promisiunile de casatorie pe care și le-au făcut viitorii soți (logodna) nu creează obligația de a încheia casatoria, viitorii soți fiind liberi să se casatorească ori nu.

Din caracterul actual al consimțământului rezulta că acesta se exprimă personal de către fiecare soț și în mod simultan, adică viitorii soți trebuie să fie prezenți împreună în fața delegatului de stare civilă pentru a-și da consimțământul la casatorie.

d) Comunicarea reciprocă a stării sănătății este ultima condiție de fond a casatoriei. În vederea încheierii casatoriei, viitorii soți sunt obligați să declare că și-au comunicat reciproc starea sănătății lor. În mod firesc, această comunicare a stării sănătății se realizează prin certificate medicale privind pe viitorii soți, care se anexează la declarația de casatorie.

În sens restrâns, se numesc impedimente la casatorie acele împrejurări de fapt sau de drept a căror existență împiedică încheierea casatoriei. Impedimentele se invocă împotriva viitorilor soți pe calea opoziției la casatorie sau din oficiu de către delegatul stării civile. Casatoria se poate încheia numai dacă nu există impedimente.

Legea noastră cunoaște următoarele impedimente:

a) Existența unei casatorii nedeșfăcute a unuia dintre viitorii soți. Potrivit art.4 din Codul familiei nu se poate casatori persoana care este casatorită. Este principiul monogamiei care se află la baza casatoriei.

Încălcare a monogamiei se numește bigamie (poligamie) și se sancționează atât civil (art. 5 și 19 Codul familiei) cât și penal (art. 303 Codul penal).

În cazul în care o persoană a încheiat o nouă căsătorie, dar prima este declarată nulă chiar după data încheierii celei de-a doua căsătorii, nu există bigamie. De asemenea, dacă cea de-a doua căsătorie este declarată nulă, dar pentru un alt motiv decât încălcarea principiului monogamiei, nu există bigamie.

O situație deosebită există în cazul declarării judecătorești a morții unei persoane căsătorite. Astfel dacă soțul celui declarat mort, prin hotărâre judecătorească, se recăsătorește iar ulterior cel declarat mort re apare, anulându-se hotărârea declarativă de moarte, căsătoria nouă este valabilă, prima căsătorie considerându-se desfăcută pe data încheierii celei de-a doua (art. 22 Codul familiei). Prin urmare pentru soțul recăsătorit nu există bigamie.

X b) Rudenia. Căsătoria este oprită între rudele apropiate.

Încălcare a impedimentului rezultând din rudenie se numește incest.

Potrivit art. 6 alineatul 1 din Codul familiei, căsătoria este oprită:

- între rudele în linie directă, indiferent de gradul de rudenie; astfel, nu se pot căsători: tatăl cu fiica, mama cu fiul, bunicul cu nepoata, bunica cu nepotul, etc.;

- între rudele în linie colaterală până la gradul patru inclusiv; prin urmare nu se pot căsători: fratele cu sora, unchiul cu nepoata, matusa cu nepotul, varul cu vara lui.

Rudenia este impediment la căsătorie, potrivit celor arătate, indiferent dacă este din căsătorie sau din afara ei. Rudenia din afara căsătoriei constituie impediment la căsătorie fie că a fost, fie că nu a fost legal constatată.

Pentru motive temeinice, căsătoria poate fi încunviințată între rudele colaterale de gradul patru de către Prefectura Municipiului București sau a județului în cuprinsul căruia cel care cere această încunviințare își are domiciliul (art. 6 alineatul 2 Codul familiei).

c) Adopția. Relațiile rezultând din adopție sunt un impediment la căsătorie. Potrivit art. 7 din Codul familiei este oprită căsătoria:

- între adoptator sau ascendenții lui, pe de o parte și adoptat sau descendenții lui, pe de alta parte;

- între copiii adoptatorului, pe de o parte și adoptat și copiii acestuia, pe de alta parte;

- între adoptații de aceeași persoană.

Pentru motive temeinice, căsătoria între copiii adoptatorului, pe de o parte și între adoptat și copiii acestuia, pe de alta parte, precum și între adoptații de către aceeași persoană poate fi încuviințată de Prefectura Municipiului București sau a județului în cuprinsul caruia cel care cere aceasta încuviințare își are domiciliul (art. 7 aliniatul ultim Codul familiei).

Considerăm că impedimentul rezultând din adopție prevăzut de art. 7 Codul familiei se referă la adopția cu efecte restrânse. În cazul adopției cu efecte depline, dat fiind că adoptatul devine ruda cu rudele adoptatorului, ca un copil firesc al acestuia, iar drepturile și îndatoririle izvorâte din filiația între adoptat și părinții săi firești și rudele acestora încetează (art. 79 Codul familiei), căsătoria este oprită între adoptat și rudele sale din adopție în aceleași condiții ca și între rudele firești.

d) Tutela. În timpul tutelei este oprită căsătoria între tutore și persoana minoră aflată sub tutela sa (art. 8 Codul familiei). În realitate acest impediment se referă la tutore și femeia minoră ce se află sub tutela sa, căci barbatul minor nu se poate căsători cu tutorele sau, deoarece nu are vârsta legală pentru căsătorie.

e) Alienația și debilitatea mintală. Art. 9 din Codul familiei dispune că este oprit să se căsătorească alienatul și debilul mintal, precum și cel ce este lipsit vremelnic de facultățile mintale, cât timp nu are discernământul faptelor sale. Acest text reglementează deci două situații:

- privind pe alienatul și debilul mintal;

- privind pe cel lipsit vremelnic de facultățile mintale.

Condițiile de formă ale căsătoriei

Încheierea căsătoriei este supusă anumitor condiții de formă, care sunt prevăzute în următoarele scopuri:

a) ca mijloc pentru a asigura îndeplinirea condițiilor de fond și lipsa impedimentelor la căsătorie;

b) ca formă a recunoașterii publice a căsătoriei (art. 3 Codul familie).

Condițiile de forma ale casatoriei se împart în formalități premergătoare sau anterioare casatoriei și formalități privind însăși încheierea casatoriei.

Reglementarea formalităților anterioare casatoriei este făcută în considerarea mai multor scopuri:

- a) de a asigura consimțământul liber al celor ce vor să se casătorească, aceștia trebuind să-și exprime voința de a se casatori în fața autorității de stat competente;
- b) de a informa pe delegatul stării civile asupra statutului civil al viitorilor soți, care, pe baza acestor informații, va verifica dacă sunt îndeplinite condițiile de fond și lipsa impedimentelor la casatorie;
- c) de a aduce la cunoștința terților încheierea casatoriei proiectate și de a pune în mișcare, dacă este cazul, opozițiile la casatorie.

Prima formalitate anterioară casatoriei este declarația de casatorie, prin care viitorii soți își manifestă voința în vederea încheierii casatoriei.

Declarația se face personal de către viitorii soți în scris, la serviciul de stare civilă la care urmează a se încheia casatoria. Dacă unul dintre viitorii soți nu se afla în aceeași localitate, declarația de casatorie se poate face la serviciul de stare civilă din localitatea unde se afla, care o va transmite, din oficiu și fără întârziere serviciului de stare civilă competent să încheie casatoria (art. 12 Codul familiei). Dacă unul dintre viitorii soți nu se poate prezenta la serviciul de stare civilă pentru a face declarația atunci declarația de casatorie va putea fi luată de către delegatul de stare civilă și în afara sediului serviciului de stare civilă.

Declarația de casatorie trebuie să cuprindă:

- voința neîndoielnică a viitorilor soți de a se casatori;
- declarația acestora că au luat cunoștința reciproc de starea sanatații lor;
- declarația viitorilor soți că îndeplinesc condițiile prevăzute de art. 4 - 10 din Codul familiei (condiții de fond și lipsa impedimentelor la casatorie);
- declarația acestora cu privire la numele pe care s-au înțeles a-l purta în timpul casatoriei (această declarație se poate face și ulterior, până la încheierea casatoriei, în scris, și se anexează la declarația de casatorie făcută).

În cazul în care viitorii soți au făcut declarațiile la servicii de stare civilă diferite (art. 12 Codul familiei), atunci declarația trebuie să cuprindă și indicația locului unde urmează să se încheie căsătoria.

Declarația de căsătorie făcută în scris se semnează de către declarant și de către delegatul de stare civilă.

Viitorii soți trebuie să prezinte, odată cu declarația de căsătorie, actele de identitate, certificatele de naștere și dovezile prevăzute în Codul familiei necesare încheierii căsătoriei. Aceste dovezi se referă la satisfacerea condițiilor de fond și la lipsa impedimentelor la căsătorie (art. 4 - 10 Codul familiei).

Delegatul de stare civilă este obligat să verifice îndată după primirea declarației dacă viitorii soți au vârsta legală pentru căsătorie.

La primirea declarației de căsătorie, delegatul de stare civilă va citi viitorilor soți prevederile art. 4 - 10 din Codul familiei care stabilesc condițiile de fond și lipsa impedimentelor la căsătorie, și cele ale art. 27 din același Cod privitoare la numele care urmează să-l purta în timpul căsătoriei. Totodată, delegatul de stare civilă va atrage atenția viitorilor soți că legea penală pedepsește pe cei ce fac declarații false (art. 292 Cod penal).

Potrivit prevederilor art. 22, Decret nr. 278/1969, căsătoria se poate încheia numai după cu trecut 8 zile de la data când s-a făcut declarația de căsătorie. Dacă unul dintre viitorii soți a făcut declarația de căsătorie la alt serviciu de stare civilă decât acela la care urmează să se încheie căsătoria, termenul de 8 zile se calculează de la data primirii ambelor declarații de către serviciul de stare civilă competent.

În anumite situații speciale, căsătoria se poate încheia și înainte de expirarea termenului menționat, dar numai cu încuviințarea primarului localității ori sectorului Municipiului București unde urmează să se încheie căsătoria.

Când căsătoria se încheie pe o navă română în timpul unei călătorii în afara granițelor țării, între cetățeni români, dispensa de termen se poate acorda de către comandantul navei, care este investit cu atribuții de delegat de stare civilă. Cazurile de acordare a dispensei de termen sunt: viitoarea soție este gravidă, copilul fiind conceput cu viitorul soț, iar nașterea urmează să aibă loc în cadrul termenului de 8 zile; viitorul soț este militar

și are o permisiie acordata de unitate mai mica decât termenul fixat pentru încheierea casatoriei; viitorul soț urmeaza a pleca la studii sau în misiune în strainatate înăuntru termenului de 8 zile.

Opoziția la casatorie este actul prin care o persoana aduce la cunoștința delegatului de stare civila existența unei împrejurari de fapt sau de drept care nu permite încheierea casatoriei.

Opoziția la casatorie trebuie facuta cu respectarea urmatoarelor cerințe (art. 14 Codul familiei):

- a) în forma scrisă;
- b) sa se arate împrejurarea de fapt sau de drept pentru care nu se poate încheia casatoria;
- c) sa se arate dovezile pe care se întemeiaza.

Opozițiile care nu sunt facute cu îndeplinirea acestor cerințe legale constituie acte oficioase de informare a delegatului de stare civila. În temeiul art. 15 din Codul familiei, delegatul de stare civila este obligat însa sa verifice aceste acte oficioase sau informațiile pe care le are cu privire la viitorii soți.

Opoziția la casatorie poate fi facuta de orice persoana fara a fi necesar sa justifice existența unui interes (art. 14 Codul familiei).

Opoziția poate fi facuta și de delegatul starii civile când constata personal ca exista cauze care duc la oprirea casatoriei. În acest caz, opoziția se face printr-un proces - verbal în care se consemneaza cauzele care opresc casatoria.

Opoziția se poate face în perioada de timp cuprinsa între data depunerii declarației de casatorie și momentul încheierii casatoriei.

Primind opoziția, delegatul de stare civila procedeaza în felul urmator:

- a) dacă aceasta este încheiata, va refuza încheierea casatoriei (art. 15 Codul familiei), întocmind un proces-verbal constatator;
- b) dacă opoziția necesita timp pentru verificare, mai mult decât a ramas până la data când urmeaza a se încheia casatoria, va amâna data acestei încheieri, când, în raport de rezultatul verificarilor va hotari în mod corespunzator;
- c) dacă opoziția este considerata neîntemeiata, nu va ține seama de ea și va instrumenta încheierea casatoriei.

Delegatul se stare civila este dator sa verifice toate opozițiile facute, precum și informațiile pe care le are și să cerceteze dacă sunt îndeplinite cerințele legii pentru a se putea încheia casatoria (art. 15 Codul familiei).

Efectele casatoriei

Intre soți casatoria da naștere la efectele cu privire la relațiile personale și la capacitatea de exercițiu. De asemenea, casatoria produce efecte cu privire la relațiile patrimoniale dintre soți. Relațiile personale dintre soți constituie principalul conținut al relațiilor dintre soți. Relațiile personale dintre soți cuprind un domeniu foarte vast. Normele dreptului familiei reglementează numai o parte din aceste relații, care dobândesc astfel un caracter juridic. Celelalte relații personale, ca de exemplu, acelea referitoare la prietenia și afecțiunea reciprocă, au un caracter moral. În acest sens art. 2 din Codul familiei prevede că relațiile de familie se bazează pe prietenia și afecțiunea reciprocă între membrii ei.

Reglementarea anumitor relații personale dintre soți are o influență și asupra raporturilor morale dintre aceștia. Într-adevăr, asemenea reglementare constituie un îndrumar în ceea ce privește comportarea soților în cadrul familiei.

Există mai multe obligații cu privire la relațiile personale dintre soți:

a) obligația de sprijin reciproc moral. Soții își datorează unul altuia sprijin moral (art. 2 Codul familiei). Aceasta este o consecință a prieteniei și afecțiunii pe care se întemeiază raporturile de casatorie. Aceasta obligație are un caracter juridic.

b) obligația de fidelitate. Deși Codul familiei nu o spune expres, nu există nici o îndoială asupra existenței obligației de fidelitate a fiecăruia dintre soți față de celălalt, a cărei încălcare constituie adulter (art. 304 Codul penal). Codul familiei se referă la unele consecințe ale acestei obligații. Astfel, prezumția de paternitate, prevăzută de art. 53 din Codul familiei, se întemeiază pe obligația de fidelitate a soției. Dacă aceasta obligație există pentru femeie, ea există, în virtutea principiului egalității dintre sexe, și pentru barbat.

Incalcarea obligației de fidelitate poate constitui un element de care să se țină seama în cadrul motivelor de divorț.

c) obligația de a locui împreună. Finalitatea relațiilor dintre soți impune obligația lor de a locui împreună. Ei se pot înțelege, pentru motive temeinice, ca fiecare să aibă domiciliu separat.

În cazul în care soții nu cad de acord în privința domiciliilor separate, deosebim două situații:

- i) când există motive temeinice în sensul domiciliilor separate;
- ii) când nu există asemenea motive.

În prima situație, sunt posibile domiciliile separate ale soților. În cea de-a doua situație, neînțelegerea dintre soți poate constitui un element în cadrul motivelor de divorț. Astfel, refuzul nejustificat al unuia dintre soți de a locui împreună cu celălalt soț ar putea conduce la concluzia că nu mai este cu putință continuarea căsătoriei și, ca urmare, ar putea constitui un motiv de divorț.

Pe de altă parte, comportarea necorespunzătoare în relațiile de familie - constând în privarea de locuință, de către un soț a celuilalt, prin izgonirea din domiciliul comun, prin refuzul de a-l reprimi sau în orice alt mod - este sancționată după caz, penal sau contravențional și civil. S-a decis că un soț nu poate cere evacuarea celuilalt soț pentru comportarea sa.

d) îndatoririle conjugale. Această obligație este distinctă de aceea privind locuința comună și există fie că soții au locuința comună fie că locuiesc separat. Întreruperea în fapt a vieții conjugale, dacă soții trăiesc despartți, prezintă interes sub aspect penal, în sensul că urmărirea penală nu poate începe pentru adulterul soțului savârșit în asemenea condiții. (art. 304 alin. 6 Cod penal).

e) numele soților. Cu ocazia încheierii căsătoriei viitorii soți trebuie să declare numele pe care s-au învoit să-l poarte în timpul acesteia. Potrivit principiului egalității sexelor, art. 27 din Codul familiei acordă viitorilor soți următoarele posibilități:

- a) să-și păstreze fiecare numele avut înaintea căsătoriei;
- b) să poarte amândoi, după încheierea căsătoriei, ca nume comun, numele unuia dintre ei;

- c) să poarte amândoi, după încheierea căsătoriei, ca nume comun, numele lor reunite.

Indiferent la care posibilitate permisă de lege se opresc viitorii soți, ei trebuie să declare această delegație de stare civilă până în momentul căsătoriei. Dacă viitorii soți nu au declarat până în acest moment numele pe care urmează să-l poarte în timpul căsătoriei, se considera că au înțeles să-și păstreze fiecare numele.

x În timpul căsătoriei, soții sunt dator să poarte numele declarat cu ocazia încheierii căsătoriei, atâta vreme cât nu l-au schimbat în condițiile prevăzute de lege.

Dat fiind principiul egalității depline între bărbat și femeie, unele efecte ale căsătoriei nu sunt posibile cu privire la raporturile personale dintre aceștia. Astfel:

a) Corespondența și relațiile sociale ale soților. Nici unul dintre soți nu este îndreptățit să exercite controlul asupra corespondenței și relațiilor sociale ale celuilalt soț. Neînțelegerea dintre soți cu privire la corespondența și relațiile sociale pe care unul dintre ei înțelege să le întrețină, poate constitui un motiv de divorț în condițiile prevăzute de art. 38 din Codul familiei;

b) Profesia soților. Fiecare dintre soți poate să-și aleagă profesia sau ocupația pe care le dorește, fără a avea nevoie de vreo încuviințare din partea celuilalt. Desigur, soții se vor consulta în privința alegerii profesiei sau ocupației lor;

c) Cetațenia lor. Căsătoria nu are nici un efect în ceea ce privește cetățenia soților. Cetățenia nu se dobândește și nici nu se pierde prin căsătorie, art. 3, Legea nr. 21/6 martie 1991.

2.2 Rudenia

Un alt izvor al familiei îl constituie rudenia. Conform Dicționarului de Sociologie, rudenia reprezintă apropierea biologică sau spirituală socialmente recunoscută între indivizi umani (Gh.Geană, 1993).

Rudenia biologică poate fi consagvină (bazată pe legături de sânge) sau afină (prin căsătorie).

Rudenia este legătura de sânge dintre două sau mai multe persoane care coboară unele din altele sau au un autor comun. Linia de rudenie poate fi dreaptă sau colaterală, desemnând diferențiat gradul și calitatea rudeniei (M.Voinea, 1994).

Sunt rude în linie dreaptă: tatăl, fiul, nepotul de fiu ș.a.m.d..

Legătura de rudenie dintre două persoane care, fără a descinde una din alta au autor comun reprezintă o rudenie colaterală. Sunt rude colaterale: frațiu, unchii (mătușile) și nepoții de frate, verii primari etc..

Rudenia poate fi ascendentă sau descendentă (de exemplu: fiul este descendent din părinte, bunic etc., sau fiul are ascendenți părinții, bunicii etc.).

În cadrul unei familii o persoană poate avea calitatea de soț, rudă sau afin.

Afnitatea reprezintă raportul juridic între soț și rudele celuilalt soț; un soț devine afinul rudelor celuilalt soț; în același fel și grad în care acest din urmă soț este rudă cu rudele sale. Din punct de vedere juridic legătura rudeniei este importantă pentru efectele ei juridice (de exemplu: rudenia ca impediment la căsătorie, obligație de întreținere care există între părinți și copii, dreptul la succesiune al ascendenților sau descendenților etc.).

Din punct de vedere sociologic, rudenia prezintă interes prin efectele juridice și prin elementele de ordin moral și psihosocial implicate.

Rudenia este izvorul familiei consanguine, adică al familiei de origine a fiecărui individ. Familia de origine include părinții, frații și surorile individului. Ca izvor al acestei familii, rudenia asigură coeziunea și unitatea internă a acesteia, fondul moral și socio afectiv pe care se realizează socializarea minorilor și relațiile inter parentale și fraternare. Rudenia asigură grupului familial specificitate și suport moral psihoemoțional în realizarea aspirațiilor și idealurilor comune ale membrilor familiei.

Căsătoria reprezintă începutul vieții de familie; ea se realizează între două persoane de sex opus care nu sunt rude între ele.

Împlinind una din menirile fundamentale ale familiei - procrearea apariției copiilor declanșează un întreg mecanism al rudeniei.

În linie dreaptă copiii devin rude cu părinții lor (gradul I), cu bunicii (gradul II), cu străbunicii (gradul III).

În linie colaterală copiii, ca descendenți ai acelorași părinți devin rude între ei (gradul II). Rudenia conferă familiei trăinicie, durabilitate, permanență, stabilind o serie de reguli, permisivități și interdicții specifice. În societățile arhaice rudenția avea o semnificație excepțională, suprapunându-se cu structura socială a grupului în cauză.

Cunoscut antropolog C. Levi - Strauss, recunoscând importanța familiei biologice în declanșarea sistemului de înrudire precizează că acesta există doar în conștiința oamenilor "fiind un sistem arbitrar de reprezentări și nu dezvoltarea spontană a unei situații de fapt" (C. Levi - Strauss, 1978).

Cu referire la aceeași problemă o altă poziție este exprimată de Radcliffe - Brown: "Unitatea de structură pe care este construită o înrudire este familia elementară formată dint-un bărbat și soția lui și copilul sau copiii lor" (Radcliffe - Brown, 1924) și mai departe: "Existența familiei elementare creează trei feluri speciale de relații sociale: aceea dintre părinte și copil, dintre copiii acelorași părinți și dintre soți ca părinți ai copiilor lor".

Semnificația rudeniei este complexă, cu multiple conotații și efecte privind derularea vieții de familie.

Sentimentul de rudenie, comunitatea părinților, similitudinea de educație și de soartă duc la nașterea unui "grup simpatetic în sânul familiei, format din părinți, copiii lor, la care se pot adăuga, în mod larg, celelalte rude" (Xenia Costa - Foru, 1945).

Sociologii pot utiliza în studiile asupra familiei și rudeniei **Spița de neam** care reprezintă o redare grafică sau descriptivă a tuturor rudelor care leagă un neam. Spița de neam poate ajuta la cunoașterea familiei, a stării ei actuale și trecute cu privire la mărimea descendenților, la sistemul de înrudire, alcătuirea genealogiei.

Spița de neam a Mariei I.

Maria I. născută în 1925 în Potcoava Olt, se căsătorește în 1941 cu Dumitru cu care are doi copii (o fată în 1942 și un băiat în 1943).

Maria rămâne văduvă și, în 1948 se recăsătorește cu Gheorghe cu care are două fete. Băiatul ei nu se va căsători niciodată, iar primele două fete

vor avea, fiecare câte două fete; ultima ei născută aduce pe lume un băiat și o fată. Gheorghe moare în 1954.

Metoda genealogiei permite descifrarea mecanismului de rudenie, aria sa de cuprindere, relevarea principalelor schimbări intervenite în viața de familie din comunitatea respectivă. Ca procedură se întocmește un arbore genealogic, care cuprinde structurarea pe generații a tipului de rude (directe și colaterale) a membrilor unei familii. Genealogia unui individ cuprinde atât linia maternă cât și cea paternă, sau, după caz, în funcție de informațiile deținute ne referim la ascendența pe o singură linie.

2.3 Adopția

Un izvor al familiei îl reprezintă adopția sau înfierea. Cuplurile sterile pot suplini această disfuncționalitate prin înfierea unui copil.

Adopția reprezintă actul prin care cineva devine părintele legal al unui copil care nu este propriul său descendent natural (Dicționar de sociologie, 1993).

Carol Smith definește adopția ca "ruptura completă a relațiilor legale dintre părinți și copil și stabilirea uneia noi între copil și părinții lui adoptivi (C.Smith, 1993).

În țara noastră funcționează o serie de prevederi legale ce reglementează realizarea adopției. Legea nr.11/1990 precizează că încuviințarea adopției este de competența instanțelor judecătorești, stabilind condițiile de realizare, iar Legea nr.48 din 1991 vine în completarea ei, stipulând înființarea unui organism guvernamental, Comitetul Român pentru Adopție - cu atribuții privind supravegherea și sprijinirea acțiunilor de ocrotire a minorilor prin adopție. Adopția antrenează drepturi și obligații pentru părintele adoptiv.

CAZUL DANA

Dana și Iulian s-au căsătorit în vremea studenției. După șase ani de mariaj ei adoptă, în 1984, doi copii un băiat de 11 luni și o fetiță de doi ani de la o casă de copii din Arad. Se pare că nu au avut greutăți cu adopția, mama Danei fiind medic, iar socrul o persoană publică importantă. Copiii sunt îngrijiți foarte bine de către părinții Danei și ai lui Iulian. Ciudățeniile vieții fac ca în anul 1987, Dana să rămână însărcinată și să nască o fetiță. Toată

lumea este fericită, iar condițiile materiale ale cuplului asigură suportul acestei fericiri. În 1990 Iulian și Dana divorțează (pe fondul schimbărilor sociale). Instanța lasă toți copiii în îngrijirea Danei și pe Iulian îl obligă să plătească pensie alimentară.

Dana se recăsătorește și în noul mariaj pleacă fără copii (fetele le lasă mamei ei, iar băiatul este luat de bunicii paterni adoptivi).

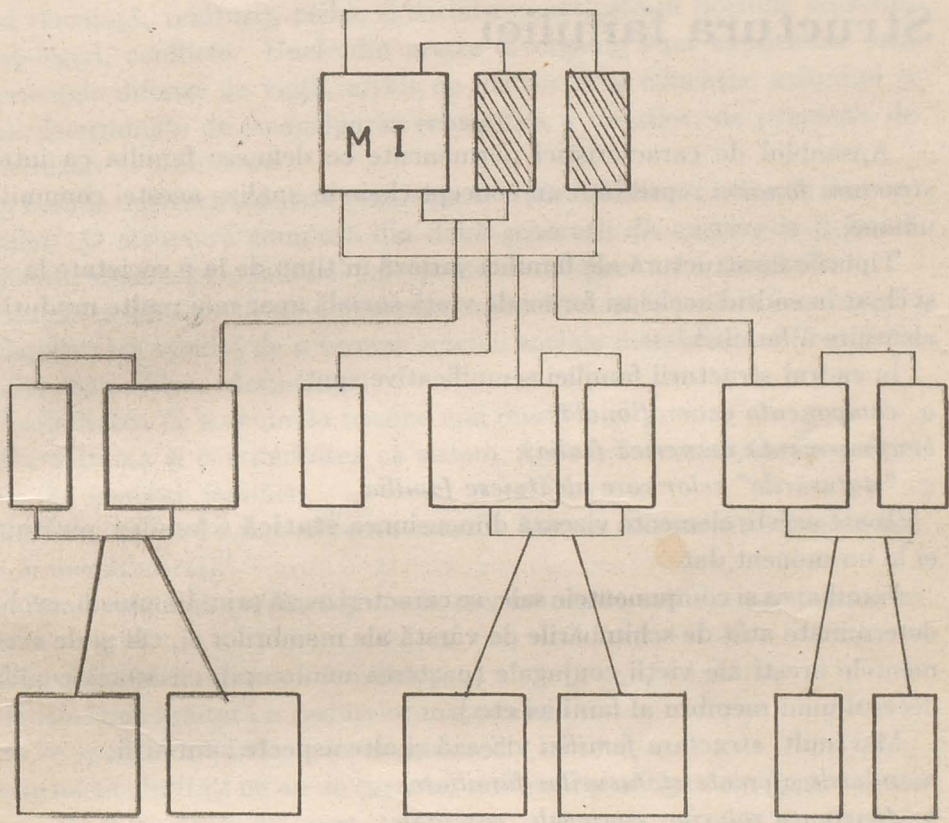
CAZUL CLEMENTINA

Paul și Tina S. se căsătoresc în anul 1950; ei nu au copii, T. fiind cu 17 ani mai învârstă decât soțul ei. T. are ceva bunuri moștenite de la mătușile ei și lucrează croitorie de lux; P. este electrician și agonisește prin muncă suplimentară ceva bunuri. Ei adoptă de la sora cea mai mică a Tinei, pe fetița Clementina în vârstă de patru luni. O vor crește în răsfăț și-i vor ascunde faptul că este adoptată.

La 15 ani, Clementina este o fetiță răsfățată, leneșă cu rezultate școlare modeste. Ea începe o viață ușuratică pe care părinții nu i-o pot interzice. Rămâne însărcinată, dă naștere unei fetițe, renunță la școală și reia viața de lux cu care se obișnuise. P. și T. se hotărăsc să adopte fetița Clementinei pentru a simplifica situația socială a acesteia. T. crește acest copil cu dragoste și devotament sperând că va fi recompensată de calitățile și performanțele ei.

Clementina se căsătorește cu un ziarist englez care, la rândul său, o adoptă pe fetiță iubitei sale pentru a se putea stabili cu ele în străinătate. Paul moare înainte de căsătoria Clementinei, iar Tina moare și ea, la cinci ani după ce "ficele" au părăsit-o.

Capitolul 3

Structura familiei

Ansamblul de caracteristici permanente ce definesc familia ca întreg, *structura familiei* reprezintă un concept cheie în analiza acestei comunități umane.

Tipurile de structură ale familiei variază în timp de la o societate la alta și chiar în cadrul aceleiași forme de viață socială apar mai multe moduri de alcătuire a familiei.

În cadrul structurii familiei semnificative sunt:

- a. *componenta generațională;*
- b. *componenta numerică (tală);*
- c. *"statusurile" celor care alcătuiesc familia.*

Toate aceste elemente vizează dimensiunea **statică** a familiei, alcătuirea ei la un moment dat.

Familia, ca și componentele sale, se caracterizează prin dinamism, evoluție, determinate atât de schimbările de vârstă ale membrilor ei, cât și de evenimentele firești ale vieții conjugale (nașterea unui copil, căsătoria copiilor, decesul unui membru al familiei etc.).

Mai mult, *structura familiei* vizează și alte aspecte cum ar fi:

- a. *rolurile aferente statusurilor familiare;*
- b. *diviziunea rolurilor conjugale, parentale;*
- c. *exercitarea autorității.*

Fiecare din elementele componente ale structurii familiei au cunoscut particularității care au marcat istoria familiei, au diferențiat formele de constituire și organizare familială în diferite perioade istorice și contexte naționale diverse.

Astfel, componenta generațională variază de la tipul larg, extins la cel restrâns, nuclear, de la societățile tradiționale la cele moderne, purtând

amprenta istorică și social culturală. Dacă ținem cont de factorii biologici: durata medie de viață, vârsta la căsătorie, perioada necesară procreării etc., într-o familie pot coexista patru - cinci generații. Traiul comun al mai multor generații antrenează o serie de probleme specifice de ordin material (locuință, venituri), psihic și social concretizate în posibile tensiuni, neînțelegeri, conflicte. Unele din aceste divergențe sunt explicabile prin experiențele diferite de viață, nivele de instrucție și educație, atitudini și opinii determinate de emanciparea economică a tinerilor, de procesele de modernizare și schimbare.

În familia nucleară coexistă generația adulților căsătoriți cu cea a descendenților. O structură compusă din două generații dă naștere la o formă simplă de organizare a familiei care poate avantaja sau nu membrii ei.

Familia extinsă are următoarele particularități care îi conferă "avantaje":

1. Capacitatea sporită de a furniza servicii sociale membrilor ei (îngrijirea copiilor, bolnavilor, vârstnicilor);
2. Posibilitatea de a acumula resurse mai mari;
3. Durabilitatea și continuitatea ca sistem, vizibile în condițiile dispariției unuia din membrii familiei;
4. Influența mare pe care o poate exercita asupra comunității locale (mai ales în mediul rural);

O familie extinsă prezintă și unele inconveniente sau dezavantaje, cum ar fi:

1. Dificultăți în conducerea familiei;
2. Satisfacerea limitată a cerințelor materiale;
3. Surse sporite de conflicte între generații.

Aceste particularități nu au un caracter universal și obligatoriu pentru toate societățile și situațiile concrete.

În societatea modernă (secolul al XX lea) ca urmare a impactului cu fenomene și procese sociale ce antrenează și dislocă mase mari de oameni dintr-un mediu în altul, dintr-o zonă sau localitate în alta, asistăm la un proces marcat de nuclearizare a familiei. Specialiștii apreciază o creștere mai rapidă a numărului de familii în raport cu numărul populației, ca urmare a scindării familiei la momentul căsătoriei descendenților, a reducerii dimensiunilor medii ale familiei (M.Voinea, 1993).

Dimensiunile familiei (talie) prezintă particularități în diverse societăți. Astfel, societățile tradiționale în care nu există controlul nașterilor sau in-

componente numerice

teresele limitării acestora se caracterizează printr-o reproducere naturală largă și descendență mare la nivelul fiecărei generații adulte căsătorite .

Fiecare societate și-a format modelele proprii cu privire la mărimea optimă a populației, la numărul dezirabil de copii pentru o familie, modele în care se reflectă în forme specifice tradițiile, aspirațiile, cutumele, un întreg specific național și cultural.

Numărul mare de descendenți poate semnifica o sursă de securitate pentru părinți, de siguranță și confort la bătrânețe, dar și greutate și costuri materiale greu de asumat.

Societatea modernă a generalizat, pe de o parte, modelul familiei nucleare alcătuită din cuplul conjugal și descendenții acestuia, iar pe de altă parte, a determinat apariția unor modele incomplete de structură familială.

Aceste structuri, incomplete sau descomplete sunt cauzate de deces, divorț, abandon, maternitate nonmaritală ect..

Cele mai frecvente structuri întâlnite în paralel cu formele tipice sunt;

- *structuri monoparentale maternel;*
- *structuri monoparentale patern;*
- *cupluri matriale fără descendenți.*

Perioada industrială caracterizată prin procese de mobilitate socială, modernizare și emancipare cunoaște mutații în sfera vieții de familie. Printre schimbările esențiale se numără restrângerea grupului familial în sfera generațiilor și descendenților, redimensionarea unor funcții, diminuarea altora, redistribuția autorității masculine etc..

Familia, în calitate de grup social primar este un ansamblu de statusuri și roluri care se completează, condiționează și influențează reciproc, **Statusul** exprimă poziția de bază a unei persoane în cadrul unui grup și componentele așteptate în mod legitim de la cei în raport de care se definește persoana în cauză.

Rolul reprezintă ansamblul de comportamente normale, standard asociate statusurilor.

Statusul este asociat cu drepturile indivizilor, iar rolul cu obligațiile ce revin în virtutea deținerii unui status.

În familia extinsă, statusurile și rolurile sunt asociate indivizilor în funcție de calitatea pe care o au în cadrul grupului: soț, soție, tată, mamă, bunici, bunică.

Mecanismul statusurilor fixează rolul individului în grupul familial, fa-

cilitând integrarea acestuia, relaționarea optimă cu ceilalți, cu familia în ansamblul ei.

De exemplu, statusul de mamă deținut de o femeie prin actul nașterii se corelează cu rolul fundamental al acesteia, și anume, protecția oferită copiilor, cu unele roluri particulare specifice ce pot determina anumite comportamente materne.

O componentă importantă a vieții de familie o reprezintă rolurile conjugale. Ele fac parte din bogata și diversificata rețea de relații sociale care asigură unitatea și coeziunea familiei.

X Rolurile conjugale sunt marcate de relațiile natural-biologice ale cuplului, de complexitatea și profunzimea celor spiritual-psihologice, morale, juridice, economice. Unele dintre acestea domină într-o anumită fază a constituirii cuplului, altele au o manifestare lentă ce se poate activa în funcție de o suită de factori obiectivi și subiectivi.

La începutul constituirii cuplului erotic interindividual, parteneri se cunosc destul de puțin în ceea ce privește aspectele valorice și de esență ale lor, dominantă constituind-o atracția, și preferința irezistibilă pe care o exercită partenerul și care la nivelul individului dezvoltă puternice stări emoțional afective.

Relațiile natural-biologice sunt marcate de atracția sexuală dintre cei doi soți, de necesitățile biologice ale acestora și de tendința naturală de menținere și de perpetuare a speciei umane.

Relațiile sexuale îi apropie pe soți, le dă sentimentul împlinirii dragostei conjugale, armoniei și echilibrul atât de necesar oricărui cuplu. În mod îndreptățit se afirmă că familia constituie o personalitate colectivă a cărei armonie generală influențează armonia fiecăreia dintre părți (M.Voinea, 1993).

Realizarea descendenței, consecință firească a raporturilor sexuale dintre soți contribuie la împlinirea rosturilor fundamentale ale instituției familiei, la apariția statusurilor și rolurilor parentale, antrenează obligații și responsabilități noi, modalități diverse și complexe de raportare la ei înșiși, unul la celălalt și la proprii lor copii.

Dorința de a avea copii se împlinește cu dragostea pentru ei, cu preocuparea pentru creșterea lor normală și armonioasă. Modurile diverse în care soții își asumă responsabilitățile paterne au conotații sentimental- afective și psihologice ce marchează socializarea copiilor, formarea personalității lor.

Una din clasificările utilizate în analiza modelelor de conduită conjugală și a efectelor pentru descendenți cuprinde următoarele categorii:

- părinți excesiv de deosebit de preocupați de dragostea lor, neglijând celelalte aspecte ale vieții de familie, percepând apariția copiilor ca pe un element perturbator al relației conjugale;
- părinții indiferenți, neglijenți cu copiii, preocupați de ei înșiși;
- părinți cu personalitate slabă care oferă descendenților modele de comportament necorespunzătoare;
- părinți conflictuali care, prin viața și exemplul lor, perturbă dezvoltarea copiilor, orientându-i spre comportamente deviate.

Rolurile conjugale, în complexitatea lor antrenează sentimente, gesturi, acțiuni, mobiluri dintre cele mai diverse, conferind familiei particularități pe care nu le regăsim la alte grupuri sociale.

Partenerii manifestă relații intime care satisfac trebuințele biologicosexuale, dar și pe cele sentimental-afective, facilitând comunicarea, înțelegerea, încrederea, receptivitatea reciprocă în asumarea responsabilităților și grijilor familiale.

Încărcătura psihologică a relațiilor și rolurilor conjugale declanșează nu doar preocuparea pentru sex, ci și suportul emoțional al afecțiunii fizice și spirituale, comunicarea ca suport al viabilității grupului, al formării unui climat optim de viață premiză, a integrării sociale corespunzătoare a tuturor membrilor familiei.

Viața de familie este marcată de relațiile spiritual-psihologice ale membrilor grupului întemeiate, în principal, pe componenta afectivă, pe sentimente ce leagă și protejează grupul. Diversitatea relațiilor spiritual-psihologice și morale se întemeiază pe sentimentele de dragoste ale membrilor familiei care, la rândul lor, pot fi stratificate astfel:

- dragostea conjugală (dragostea erotică dintre parteneri, dublată de sentimente de respect, stimă, încredere);
- dragostea maternă și paternă (dragostea părinților față de progenituri);
- dragostea filială (dragostea descendenților față de ascendenți);
- dragostea fraternală (dragostea dintre frați și surori);

Tabloul acestor relații și sentimente dobândește viață și consistență în traiul cotidian în care se regăsesc - în formă latentă sau manifestă - funcție de momentele de bucurie, satisfacție, eșec, neîmplinire etc.

Relațiile conjugale cunosc anumite forme de manifestare în funcție de

morala și moralitatea cuplului, de tradiții, obiceiuri, cutume.

Tipul legiferat de căsătorie, ca și ansamblul dezvoltării socio-culturale în care sunt plasate familiile își pun amprenta asupra relațiilor conjugale. Astfel, familia monogamă implică fidelitatea conjugală, principiu statuat în norme, coduri morale și juridice, în conduitele partenerilor.

Interesul societății față de instituția familiei se concretizează și prin sancțiunile morale și juridice ale adulterului. Criteriile sexuale după care oamenii s-au asociat au evoluat pe linia excluderii de la aceste relații a diferitelor rude. În cele mai multe societăți rudenia constituie impediment la căsătorie și sunt interzise relațiile sexuale dintre rude.

Rolurile conjugale sunt diferențiate în societățile tradiționale și în cele moderne, accentuând particularitatea tipurilor familiale la care sunt asociate. Astfel, în societățile tradiționale, familia reprezintă o unitate de producție în cadrul căreia sarcinile și responsabilitățile erau riguros precizate și atribuite după sex, vârstă, rangul nașterii. Bărbatul-soț și părinte absolut-avea un rol economic privilegiat și răspundea de funcționarea gospodăriei și a familiei. Multă vreme bărbatului i-a revenit sarcina întreținerii familiei, iar femeii îi erau atribuite rolurile casnico-menajere.

În societățile moderne bărbatul nu mai deține în exclusivitate responsabilitatea procurării celor necesare traiului familiei, iar femeia, antrenată în activități profesionale extradomestice nu se mai poate ocupa în întregime de activitățile gospodărești.

Schimbările sociale determinate de procesele de mobilitate, industrializare, urbanizare, modernizare au antrenat o mobilitate a rolurilor familiale, o ruptură față de modelele tradiționale, un declin al diferențierii rolurilor.

Istoria familiei atestă diversitatea modurilor de satisfacere a rolurilor conjugale pe fondul varietății tipurilor de personalitate ale indivizilor și a unor factori intra și extrafamiliali.

Din perspectiva rolurilor conjugale se disting două tipuri de familii:

1. Familii în care rolurile conjugale sunt asumate corespunzător cerințelor și exigențelor normalității funcționale a cuplului. Acestea constituie pentru indivizii în cauză premise ale adaptării și integrării sociale, moduri de relaționare optimă cu mediul social larg, surse de satisfacții și condiții pentru performanțe profesionale și sociale.
2. Familii în care rolurile conjugale sunt realizate parțial și nesatisfăcător, pe fondul unor stări de indiferență sau tensiuni. În aceste familii, relaționarea

interpersonală este deficitară și disfuncțională antrenând și agravând conflicte, manifestări violente ale căror efecte se resimt în viața profesională și socială a partenerilor, în eșecurile de socializare ale copiilor.

Reușita materială este dependentă în mare măsură de capacitatea partenerilor de a-și asuma rolurile conjugale, de a satisface aspirațiile și trebuințele specifice, de a armoniza și stabiliza unitatea grupului.

În unele familii întâlnim superficialitate și lipsă de interes în asumarea rolurilor, conflicte motivaționale care perturbă comunicarea și acomodarea partenerilor.

În alte cazuri, conflictele se datorează discrepanței între așteptările de rol și manifestările reale ale acestuia, între deziderate și realizări, între modelul aspirat și cel expectat.

Structură de autoritate - vizează capacitatea familiei de a elabora norme și valori necesare funcționării familiei prin impunere sau consens. Istoria familiei a consemnat două tipuri de autoritate:

- autoritatea ascendenților asupra descendenților, a părinților față de copii, a bunicilor față de nepoți;
- autoritatea tinerilor față de vârstnici, a copiilor față de părinți, forme mai puțin întâlnite în societățile tradiționale și cu o anumită frecvență în societățile moderne; urmare a emancipării economice și sociale a tinerilor.

În familie autoritatea se exercită vertical (între generații) și orizontal (între membrii aceleiași generații). Exercițarea autorității este condiționată de o serie de factori de ordin economic, social, cultural, precum și de factori interni familiali, cum ar fi mărimea grupului, componența generațională.

În ceea ce privește relația bărbat-femeie la nivelul grupului familial, istoria atestă existența a două tipuri de autoritate:

- *autoritatea masculină*;
- *autoritatea distribuită* (tipul egalitar de relație în care deciziile se iau de comun acord)

Tipul autoritar masculin se întâlnește în comunitățile tradiționale unde bărbatul deține puterea absolută, răspunde de întreaga familie, hotărăște orientarea profesională și maritală a propriilor copii.

Forma moderată reprezintă o combinație a elementelor autoritare absolute cu unele momente de egalitarism, de deschidere în raporturile dintre soți și dintre generații.

Tipul egalitar sau "familia de parteneri" este mai des întâlnit în comu-

nitățile urbane în perioada modernă, fiind asociat proceselor de dinamică și schimbare socială, creșterii nivelului de educație, antrenării femeii în activitățile productive și social-culturale. Societatea modernă a determinat democratizarea relațiilor conjugale, participării bărbaților la muncile casnice, interesul sporit al acestora față de problemele gospodărești și de responsabilitățile educativ-pedagogice.

Într-un studiu întreprins în Marea Britanie s-au evidențiat două tipuri de familie:

1. Familii în care ambii soți îndeplinesc separat și independent o serie de roluri familiale. În aceste familii soțul contribuie la susținerea materială a familiei, iar soția își asumă roluri menajere.

2. Familii în care ambii soți îndeplinesc activitățile familiale și petrec împreună timpul liber (E.Bott, 1982).

Studiul constată că modul de efectuare a rolurilor conjugale depinde de numărul de legături dintre membrii rețelei sociale căreia îi aparține grupul. Cu cât rețeaua socială cuprinde mai multe legături între familiile din care este formată, cu atât numărul de roluri efectuate separat de fiecare soț este mai mare. Nevoia de comunicare a partenerilor este satisfăcută în familie prin intermediul schimbului de rol, a petrecerii împreună a timpului liber, frecvența relațiilor cu persoane din afara cuplului este diminuată.

Unitatea și coeziunea familiei sunt direct proporționale cu participarea ambilor soți la rolurile casnice, aceasta contribuind la armonizarea activităților, la echilibrul și bunul mers al familiei.

Există o mare diversitate a tipologiilor familiale care acoperă, în bună măsură, realitatea însăși. Distincția tipologiei **morfologice** și **funcționale** introdusă de Roussel în 1986 redă fidel diversitatea modelelor. Din punct de vedere morfologic, modelul dominant - cuplu căsătorit cu copii minori - s-a diminuat în ultimii douăzeci - treizeci de ani, în timp ce proporția celibatarilor și a familiilor monoparentale a crescut.

Tipologiile funcționale surprind interacțiunile membrilor grupului. Se pot distinge mai multe direcții în analiza funcțională a cuplurilor.

Direcția istorică sau culturală cuprinde cercetările realizate de Burgess, Donati, Roussel. (Jean Kellerhals, 1987) care au introdus în analiză criterii demografice: mărirea fertilității și nupțialității, divorțialitatea. Altă direcție (Barthez, Bertraux, Menahem ș.a.) analizează familia ca reflexie a sistemului social, al raporturilor de clasă.

În sfârșit, direcția sistemică (Farber, Reiss, Hill) abordează familia prin prisma propriei structuri și a modalităților specifice de adoptare și schimbare.

Postulând relațiile dintre familie și sistemul social, aceste tipologii nu eludează importanța coeziunii, solidarității și organizării interne a grupului, premiză a relaționării optime a familiei la societate (a se vedea și tema "Familia și comunitatea").

Potrivit recensământului populației și locuințelor efectuat în România în ianuarie 1992 reținem următoarele date privind structura familiei:

Total gospodării 7.288.676.....	100%
Cupluri fără copii	20%
Familii monoparentale.....	6,5%
Cupluri cu copii.....	40%
Persoane singure.....	17%
Familii extinse.....	15%
Forme atipice.....	1,5%

Capitolul 4

Funcțiile familiei

6

4.1 Clasificări și particularități

Familia îndeplinește o serie de funcții pe care alte grupuri nu le pot satisface departajându-se de acestea, asigurându-și specificitatea, durabilitatea și universabilitatea ca formă de comunitate.

G.P.Murdock, pornind de la afirmarea caracterului universal al familiei nucleare, aprecia că aceasta îndeplinește în esență patru funcții: sexuală, reproductivă, economică și educațională sau socializatoare. El definea familia ca "grup social ai cărui membri sunt legați prin raporturi de vârstă, căsătorie sau adopție, care trăiesc împreună, cooperează sub aspect economic și au grijă de copii" (Murdock, 1949).

Alți autori cum ar fi W.F.Ogburn apreciază că în societățile tradiționale familia îndeplinea funcțiile de: reproducere, economică, educațională, recreațională, religioasă și social psihologică.

După T.Parsons funcțiile fundamentale și exclusive ale familiei sunt cea de socializare primară a descendenților cu scopul integrării corespunzătoare a acestora în societate și cea de asigurare a securității emoționale a adulților.

J.Sabran clasifică funcțiile familiei în:

- a. funcții fizice; reproducere, economică, de protecție;
- b. funcții culturale - care vizează dimensiunile afective și sociale concretizate în funcția educogenă și cea de asigurare a bunăstării fiecărui membru al familiei.

În literatura românească, Traian Herseni aprecia că familia ca instituție socială organizată și sancționată prin reguli colective cuprinse în obiceiuri, norme, legi, îndeplinește mai ales două funcții: creșterea copiilor și completarea social-economică a soților pentru a forma împreună o unitate socială

eficientă. Cornelia Dimitriu menționează o complexitate de funcții de bază ale familiei, printre care cele cu caracter biologic, juridic, economic, cultural și educativ.

Henri H. Stahl - remarcabil sociolog, membru marcant al școlii sociologice de la București - clasifică funcțiile familiei în două mari categorii:

FUNCȚII INTERNE - care contribuie la crearea unui regim de viață intimă menit să asigure tuturor membrilor un climat de securitate, protecție și afecțiune;

FUNCȚII EXTERNE - care asigură în principal dezvoltarea firească a personalității fiecărui membru al grupului, socializarea și integrarea sa corespunzătoare în viața socială.

În categoria funcțiilor interne includem:

1. **Funcții biologice și sanitare** constând în satisfacerea cerințelor și necesităților sexuale ale partenerilor cuplului conjugal, procrearea copiilor și asigurarea necesităților igienico-sanitare de dezvoltare biologică normală a tuturor membrilor familiei.

2. **Funcții economice** realizate prin acumularea unor venituri pentru întreg colectivul familial și organizarea unei gospodării pe baza unui buget comun.

3. **Funcții de solidaritate familială** incluzând ajutorul bazat pe sentimentele de dragoste și respect între părinți și copii, între frați și surori, față de bătrânii din familie sau față de bolnavi și infirmi.

4. **Funcții pedagogico-educative și morale**, vizând asigurarea educației și învățământului copiilor socializarea primară a acestora.

Interdependențele acestor funcții, relațiile complexe puse în mișcare prin mecanismul viu al familiei determină o continuitate a funcțiilor interne în plan social general. În felul acesta, funcțiile externe reprezintă o continuare, o prelungire a funcționalității interne, efectele pe termen lung ale instituției familiei.

Prezentarea chiar și succintă a acestor funcții ne permite să detașăm câteva particularități ale acestora în raport cu cei care compun familia și cu societatea spre care ea este orientată. O posibilă tipologie a acestora ar fi:

a. **Funcții strict specializate ale familiei ca grup social**, nerealizate de alte instituții, cum sunt funcția biologic-sanitară (cea procreativă, mai ales); funcția de solidaritate familială și cea de socializare primară;

b. **În raport cu membrii grupului**, familia are funcția de a asigura socializarea primară (transmiterea normelor, valorilor, tipurilor de comportament); securitatea emoțională și trebuința de apartenență la grup a membrilor ei;

c. **În raport cu sine ca grup social** are rolul (funcția) de a se afirma ca grup unitar și conștient de sine, de identitatea sa, capabil să asigure bunăstarea și dezvoltarea normală a personalității fiecărui membru;

d. **În raport cu societatea externă** are rolul de a asigura forța de muncă a societății (sub aspect numeric și calitativ);

e. **Dinstincția intern-extern** referitoare la funcții nu trebuie absolutizată, între ele existând interferențe, prelungiri, determinări, efecte;

f. **Importanța** fiecăreia dintre funcții devine evidentă prin lipsa ei, sau prin manifestarea incompletă și inefficientă. Putem aprecia că modul de satisfacere a unei funcții este influențat de felul în care se realizează toate celelalte funcții, că perturbările într-o direcție antrenează alte difuncții și pot determina disoluția familiei.

Modul în care familiile își satisfac funcțiile specifice într-o societate dată este influențat de o serie de factori economico-sociali și politici cum ar fi: caracterul democratic sau totalitar al societății, nivelul de dezvoltare economică, nivelul general de educație, legislația, politicile sociale etc.. Acestor factori externi li se asociază factori intrafamiliali cum ar fi: forma legală sau ilegitimă a familiei, dimensiunile (familie nucleară sau extinsă), diviziunea rolurilor și autorității, personalitatea membrilor grupului, stilul familiei ș.a..

4.2 Comportamente sexuale și reproductive; Probleme igienico-sanitare ale cuplului

Dimensiunea biologică a familiei surprinde:

- a. satisfacerea necesităților sexuale ale partenerilor;
- b. procrearea, asigurarea descendenței.

Cele două componente au anumite particularități care permit departajarea omului sub aspectul comportamentului sexual de celelalte specii.

La om satisfacerea instinctelor fiind însoțită de dragoste, afecțiune, încredere între parteneri, asigură individului o anumită securitate emoțională, un anumit confort, relaxare. Dragostea erotică pentru a se împlini la cele mai înalte valori presupune reciprocitatea sentimentelor, comunicare și profun-

zime. Dragostea conjugală trebuie înțeleasă ca o experiență de comunicare și cunoaștere implicând raporturi de autonomie și complementaritate între parteneri.

În cuplul conjugal dragostea apare mai puțin spectaculoasă și romantică, mai lucidă și profundă, asociind dimensiuni și forme mai stabile și echilibrate.

Consecință firească și previzibilă a relației sexuale, procrearea sau funcția demografică a familiei are o importanță excepțională pentru indivizi și pentru societate, antrenând schimbări esențiale în modelul activităților familiale, în destinul familiei și al societății.

Comportamentul procreativ este alături de cel nupțial-expresia unui model cultural complex care se formează în timp și suportă influența multiplilor factori.

La nivelul cuplului, comportamentul procreativ poate fi influențat de:

- vârsta soției;
- durata căsătoriei;
- starea de sănătate a cuplului (în special a soției);
- utilizarea mijloacelor contraceptive;
- dorința cuplului de a avea copii;
- nivelul de instrucție al partenerilor;
- angajarea profesională a soților;
- distribuția rolurilor și autorității, comunicarea între parteneri.

La nivelul societății - comportamentele procreative sunt influențate de:

- nivelul de dezvoltare economico socială;
- politicile sociale în sfera familiei;
- legislația familiei.

Comportamentul procreativ al cuplului ca și nupțialitatea (frecvența căsătoriilor) interesează sociologia, demografia, psihologia, antropologia culturală, etnografia. În studiul sociologic al nupțialității și fertilității sunt utilizați o serie de indici demografici cum ar fi:

- proporția căsătoriilor la o mie de locuitori;
- vârsta medie la prima căsătorie;
- rata totală de nupțialitate;
- frecvența populației căsătorite la 20 - 24 ani (femei) și 25 - 29 ani (bărbați)
- ca indice al precocității căsătoriei;

- proporția populației care a contractat o căsătorie cuprinzând persoanele căsătorite, divorțate și văduve, la vârstele 15 - 49 ani, ca indice al propensiunii pentru căsătorie;

- proporția populației necăsătorite la vârstele 45 - 49 ani ca indice al celibatului definitiv (V.Trebici, I.Hristache, 1986).

Un tablou complet la scara societății surprinde atât fertilitatea legitimă (matrimonială) cât și fertilitatea nelegitimă, rezultat al procreării în afara familiei.

Pentru a exemplifica necesitatea utilizării de către sociolog a indicatorilor demografici putem consulta tabela indicatorilor cuprinși în Dicționarul de Sociologie, coordonatori L.Vlăsceanu, C.Zamfir, 1993.

La nivel social, fertilitatea este influențată de factorii socio-economici, de mobilitatea socială, de procesele de urbanizare și modernizare care au redimensionat structura familiei.

Referitor la comportamentul sexual și reproductiv există modele de la o societate la alta, de la un popor la altul, de la familia tradițională la cea modernă.

În unele comunități, urmare a unui grad mare de toleranță față de comportamentele sexuale premaritale, tinerii încearcă o serie de experiențe, căsătorii de probă, concubinaje. Consecințele acestor comportamente sunt de ordin demografic și social:

- creșterea vârstei femeilor la prima căsătorie;
- creșterea maternității nonlegitime;
- creșterea uniunilor (cuplurilor) homosexuale.

Viața socială este extrem de dinamică, marcată de schimbări în formele de organizare și asociere familială, ceea ce ne poate îndreptăți să constatăm că familia clasică a intrat în criză.

În ciuda acestui dinamism, a schimbărilor de structură și funcționalitate, familia nu a încetat să constituie forma cea mai profundă de asociere a bărbatului și femeii, va continua să reprezinte și în viitor "leagănul naturii umane".

Probleme igienico-sanitare ale cuplului

Starea de sănătate a indivizilor permite realizarea unor performanțe profesionale și sociale, exercitarea sarcinilor în familie și, pe această bază, asigură climatul corespunzător unei vieți armonioase și echilibrate.

Familia trebuie să asigure condițiile dezvoltării biologice a membrilor ei,

sănătatea psihică și fizică a acestora.

Din punct de vedere sociologic problemele igienico-sanitare surprind:

a. *starea de sănătate a membrilor familiei:*

- a copiilor;
- a adulților;
- a vârstnicilor.

b. *igiena locuinței*, dotarea ei cu instalații igienico-sanitare funcționale și indicatorii locuirii (suprafața locuibilă, densitatea de locuire etc.) influențează starea de sănătate a oamenilor;

c. *igiena alimentară*; cantitatea și calitatea alimentelor, modul de preparare a hranei, deprinderi alimentare.

În concluzie, funcția biologică-sanitară rezidă în satisfacerea unor nevoi vitale pentru indivizi, grup și, prin aceasta, pentru societate și anume:

- satisfacerea necesităților sexuale;
- asigurarea reproducerii;
- întărirea unității și coeziunii grupului, a solidarității familiale;
- crearea premiselor pentru îndeplinirea celorlalte funcții, pentru armonia și stabilirea cuplului;
- contribuie la integrarea socială a indivizilor.

4.3 Probleme economice ale familiei

Funcția economică a familiei rezidă, în principal, în realizarea unor venituri suficiente pentru satisfacerea nevoilor familiei și organizarea unei gospodării pe baza unui buget comun de venituri și cheltuieli. Familia asigură cadrul material indispensabil vieții, satisfacerea corespunzătoare a tuturor trebuințelor membrilor familiei, dobândirea unor bunuri și valori care să permită siguranța, bunăstarea și confortul indivizilor și grupului.

În mod tradițional, funcția economică a cuprins trei dimensiuni importante:

- componenta productivă*, care vizează producerea în gospodărie a bunurilor și serviciilor necesare traiului familiei;
- componenta privind pregătirea profesională* a descendenților, transmiterea ocupațiilor de la ascendenți la descendenți;
- calatura financiară* constând în administrarea unui buget de venituri și cheltuieli pentru acoperirea nevoilor familiei și realizarea unor economii,

sursă a dobândirii unor bunuri și valori.

Istoria familiei înregistrează substanțiale modificări în funcția economică în ansamblul ei și cu privire la fiecare dimensiune a ei în mod special.

În societatea tradițională, în mediul rural, familia reprezintă o unitate de producție, un atelier de muncă ce asigură cele necesare traiului prin munca tuturor în interiorul familiei (M.Voinea, 1993).

Date fiind particularitățile acestei forme de organizare familială, satisfacerea de către grup a necesităților de trai, munca împreună a soților și copiilor potrivit unei riguroase diviziuni a sarcinilor, structura de autoritate, relațiile dintre ascendenți și descendenți, funcția economică asigură bunul mers al familiei, unitatea și durabilitatea ei.

Părinții erau interesați ca proprii lor copii să le moștenească nu doar numele și bunurile dobândite ci și ocupațiile pentru a asigura o continuitate a neamului, o transmitere a pământului, a dragostei pentru el, cunoștințele necesare pentru a-l munci.

În mediul rural tradițional, și într-o oarecare măsură și în prezent (mai evident în S.U.A. și Australia) transferarea meseriilor și ocupațiilor de la părinți la copii este un fapt universal ce oferă familiei o incontestabilă responsabilitate.

Societatea contemporană, bazată pe diviziunea muncii între membrii săi și pe specializarea acestora antrenează o serie de schimbări în planul vieții economice, diminuând componentele sale tradiționale. Secolul al XX - lea, prin procesele de industrializare, modernizare, mobilitate socială a schimbat locul de muncă al indivizilor, deplasând-ul din familie în exterior, în întreprinderi și servicii sociale.

Cauzele care au contribuit la reducerea rolului familiei moderne în instrucția și orientarea profesională a copiilor sunt:

- a. Deplasarea locului de muncă al părinților și reducerea timpului petrecut cu copiii;
- b. Instituționalizarea copiilor de la vârste foarte mici;
- c. Diversificarea ocupațiilor - urmare a modernizării și progresului;
- d. Emanciparea precoce a tinerilor, nevoia lor de instrucție nemaiputând fi asigurată de părinți.

Latura financiară concretizată în gestionarea unui buget comun de venituri și cheltuieli reprezintă modalitatea practică de satisfacere a nevoilor materiale și culturale ale membrilor familiei. În centrul acestei probleme

se află bugetul de venituri și cheltuieli, indicatorul cel mai sigur al calității traiului familie.

Utilizarea bugetului în studiul vieții de familie este legată de numele lui Frederic Le Play, în Franța, Ch.Both și soții Webb în Anglia, Ernst Engel în Germania. Acesta din urmă a formulat unele concluzii cunoscute sub numele de "Legea lui Engel" potrivit căreia există o relație direct proporțională între nivelul de sărăcie al unei familii și volumul cheltuielilor necesare asigurării subzistenței fizice, incluzând în acestea hrana, îmbrăcămintea, locuința și igiena familiei.

Relația directă dintre nivelul de bunăstare economică și ponderea cheltuielilor pentru subzistență nu trebuie absolutizată pentru că:

- Ponderea cheltuielilor pentru subzistență ca indicator al bunăstării economice a familiei nu poate fi utilizat în cercetări comparative internaționale, dat fiind faptul că în unele țări bugetele de familie sunt degrevate de o serie de cheltuieli pe care le acoperă serviciile de asistență socială;

- Termenul de subzistență (care poate fi înlocuit cu cel minimal de trai) se stabilește într-un contest economic și social și are limite diferite; Banca Mondială a adoptat două praguri ale sărăciei pentru țările în curs de dezvoltare: respectiv 275\$ și 370\$ pe locuitor pe an, în timp ce pentru țările dezvoltate se operează cu alți indicatori.

În România, Institutul de Cercetări pentru Calitatea Vieții a adoptat trei praguri pentru analiza nivelului de trai: decent, de tranziție, de subzistență.

Determinarea sărăciei pe cele trei praguri s-a efectuat prin luarea în considerare a nivelului veniturilor medii lunare pe o persoană, funcție de talia familiei și aceasta, diferențiat pentru familiile de salariați și pentru cele de pensionari.

- Ierarhia trebuințelor nu este aceeași pentru toți oamenii, ea fiind influențată de trăsături psihice, intelectuale ce determină modalități diferite de percepere și valorizare a acestora;

- Procedura unor categorii trebuie asociată cu volumul, mărimea absolută a veniturilor familiei pentru a obține o imagine completă asupra raporturilor venituri - cheltuieli, trebuințe posibilități de satisfacere etc..

Subzistența reprezintă necesitățile primare ale organismului, cărora li se adaugă cele de statut social, de autonomie, de autorealizare. Comportamentul de consum este "rațional în mod natural; oamenii cumpără mai întâi ceea ce le satisface nevoile reale și în ordine de prioritate" (E.Zamfir,

1989).

Indicatorul cheltuielii pentru hrană are valori diferite de la 16 - 17% din totalul veniturilor (Austria, Belgia, Danemarca, Olanda); 22% în Italia; 45 - 48% (Cehia, Bulgaria); 60 - 63% în România.

Bugetul de familie - reprezintă un barometru fidel al nivelului de trai al familiei care ajută la cunoașterea următoarelor aspecte:

a. relația dintre venituri, mărimea (tală) familiei și posibilitățile de satisfacere a trebuințelor specifice ale membrilor familiei;

b. modul de obținere a veniturilor și formele acestora:

- salariu: temporar, permanent, de la stat, de la particular etc.

- ajutor șomaj;

- pensie: de vârstă, de urmaș, medicală;

- bursă : de elev, de student, parțială, integrală;

- alocații de stat: pentru copii; ajutoare sociale;

c. numărul și calitatea persoanelor aflate în incapacitate temporară sau parțială de muncă;

d. structura cheltuielilor; tipurile predominante de cheltuieli.

Bugetul echilibrat caracterizat prin:

- surse sigure de venituri, suficiente în raport cu compoziția familiei;

- cheltuieli ponderate în raport cu nivelul de trai al familiei.

Bugetul dezechilibrat caracterizat prin:

- surse sporadice de venituri, venituri ocazionale, insuficiente;

- cheltuieli exagerate într-o anumită direcție, în detrimentul altora, apreciate ca vitale.

Structura cheltuielii ne ajută să cunoaștem spiritul gospodăresc al familiei, capacitatea de administrare a veniturilor, precum și unele elemente ce țin de psihologia cuplului, de normele și valorile acestuia, de sentimentele și motivațiile partenerilor, de interesele lor față de copii etc..

Sociologul francez P.H.Chombart de Lauwe apreciază că echilibrul bugetar variază în funcție de crizele economice, de anotimpuri, de vârsta membrilor familiei, de ritmurile de efectuare a cheltuielilor, de practicile alimentare etc..

După el, familiile pot fi satisfăcute sau nu, funcție de structura cheltuielilor. Astfel, familiile nesatisfăcute sunt cele în care deși există un consum ridicat sunt și dificultăți fizice sau morale care determină indivizii să-și caute o compensație.

În ce privește familiile ~~nu~~ satisfăcute, deși există un consum scăzut, sunt condiții excelente de echilibru (sănătate educație casnică, o bună integrare socială).

Bugetele de venituri și cheltuieli utilizate în studiile sociologice și de asistență socială presupun cercetări și descrieri complete ale veniturilor și cheltuielilor.

Un astfel de buget ar trebui să cuprindă date grupate în felul următor:

A. Cheltuieli	Lei	B. Venituri	Lei
<p>I. Hrană</p> <p>II. Locuință</p> <ul style="list-style-type: none"> - chirie - rate - impozite - întreținere <p>III. Energie electrică / încălzire</p> <p>IV. Îmbrăcăminte / încălțăminte</p> <p>V. Sănătate</p> <p>VI. Igienă (servicii "Nufărul"...))</p> <p>VII. Obiecte menaj</p> <p>VIII. Profesionale</p> <p>IX. Culturale</p> <ul style="list-style-type: none"> - teatre - cărți - filme - expoziții <p>X. Țigări</p> <p>XI. Alcol</p> <p>XII. Costuri educaționale</p> <ul style="list-style-type: none"> -taxe -recuzite - manuale - meditații <p>XIII. Telefon, radio, T.V., Presă</p> <p>XIV. Cheltuieli pt. distracții, obligații</p> <ul style="list-style-type: none"> - cadouri - nunți - botezuri 		<p>I. Salarii</p> <p>II. Ajutor șomaj</p> <p>III. Pensie</p> <p>IV. Bursă</p> <p>V. Alocații</p> <p>VI. Ajutor social</p> <p>VII. Venituri din proprietăți</p> <p>VIII. Venituri ocazionale</p> <p>XI. Împrumuturi</p>	

A.Cheltuieli	Lei	B.Venituri	Lei
XV. Auto			
XVI. Transport			
XVII. Datorii,impozite			
XVIII. Bunuri de folosință îndelungată			

Evoluția funcției familiei atestă permanența componentei privind consumul și rolul acesteia în păstrarea unității familiare.

Studiile întreprinse în direcția surprinderii schimbărilor intervenite în viața de familie atestă că în societatea contemporană se constată următoarele:

- a. familiile sunt interesate să realizeze cât mai multe venituri;
- b. tinerii sunt dornici să parcurgă un proces de instruire indiferent de costuri;
- c. tânăra generație dorește să deprindă o profesie (nu neapărat pe cea a părinților) cu standard ridicat și aducătoare de venituri mari;
- d. gestionarea bugetului, structura cheltuielilor este diversificată, funcție de exigențele societății moderne.

Societatea modernă a restructurat funcția economică a familiei, a dimensionat latura ei productivă, păstrând unitatea de consum, oferind conținut și direcții noi de utilizare.

Problematica economică a familiei include existența unei locuințe, dotarea și funcționarea ei pentru grupul respectiv. În studiul problemelor economico-sociale ale familiei, fișa locuinței reprezintă un indicator important.

FIȘA LOCUINȚEI

1. Titlu de proprietate asupra locuinței:

- proprietatea cuplului;
- proprietatea părinților (cu care locuiesc împreună);
- chirie stat;
- chirie particular;

2. Densitatea de locuire:

- numărul de camere pe apartament;
- raportul dintre camere și persoane;
- suprafața locuibilă raportată la numărul membrilor de familie.

3. Starea locuinței:

- vechime;
- uzură;

- umiditate, condens;
  - posibilitate de iluminare aerisire;
mod de încălzire.
4. *Dotare locuinței: bucătărie, cămară, baie, instalații igienico-sanitare.*
5. *Mobilier:*
- număr paturi;
  - aparate audio video (tehnică culturală);
  - aparate uz casnic (tehnică menajeră).
6. *Mod de utilizare a spațiului locuibil: camera de zi, dormitoare, cameră pentru copii.*

Locuința nu reprezintă doar un indicator ale satisfacerii nevoii elementare de adăpost ci un reper necesar analizei sociologice a calității locuirii a satisfacerii de locuire, a integrării sociale a membrilor familiei. Locuința asigură protecție fizică și socială indivizilor, posibilitatea refacerii capacităților de muncă, un loc de odihnă și relaxare, iar prin calitatea ei, prin dotările și bunurile de care dispune oferă standard social posesorilor ei.

Problemele spațiului de locuit trebuie analizate în contextul unei societăți date, raportate la nivelul de dezvoltare economico-socială, gradul de urbanizare și modernizare, la valorile și normele respectivei comunități.

În societățile care asigură circa 400 de locuințe la 1000 de locuitori sunt satisfăcute cerințele de locuințe. Statisticile în domeniu, utilizând indicatorul număr de locuințe la 1000 locuitori consemnează valori de 460 (Franța); 454 (Danemarca); 430 (Germania); 426 (Finlanda); 422 (Elveția); 287 (Polonia); 190 (Islanda); 306 (Spania); 345 (România); 374 (Bulgaria); 380 (Cehia).

România are 2,25 cameră pe locuință în timp ce Belgia are 5, Suedia 4,2 , Olanda 4,1 , Polonia 3,4 , Bulgaria 3,0 , România are o medie de 1,29 persoane pe cameră și o suprafață locuibilă de 30,8 m.p. pe locuința și 10,6 m.p. pe persoană.

Un grup aparte de indicatori utilizați în analiza locuinței se referă la dotările cu apă curentă și și încălzire centrală. Deși exprimați procentual și prin mărimea lor sugestivi, acești indicatori au o rezonanță mai curând calitativă. Procentul maxim (100 %) înregistrat la acești indicatori este înregistrat în Olanda și Suedia, iar în România 58,8 % din locuințe dispun de apă curentă și 42,2 % de încălzire centrală. Aceste valori trebuie raportate la ponderea populație rurale (45,6 %) în totalul populației din țara noastră.

Recesământul populației și locuințelor realizat în 1992 arată următoarele valori:

Indicatori	Date absolute	În procente față de 1977
Număr populație	22.760.449	105,6
Număr gospodării	7.317.563	109,8
Număr mediu de persoane pe o gospodărie	3,1	96,9
Număr clădiri	4.490.913	95,7
Număr locuințe	7.664.262	120,1
Număr camere	18.780.120	134,1

Prin existența unei locuințe corespunzătoare cerințelor și aspirațiilor membrilor grupului, prin asigurarea resurselor necesare traiului funcția economică influențează și potențează celelalte funcții, contribuind la solidaritatea și intimitatea cuplului, la socializarea descendenților, la protecția și siguranța indivizilor.

4.4 Funcția pedagogico-educativă; socializare și integrare socială

Scopul oricărei societăți este acela de a-și menține echilibrul, ordinea normativă și socială. Acest deziderat se poate atinge prin funcționarea optimă a elementelor structurii sociale, a grupurilor, colectivităților și instituțiilor, prin integrarea armonioasă a indivizilor în diverse sfere ale societății. Pentru realizarea acestor scopuri funcționale, societatea și-a creat și perfecționat mecanisme specifice de socializare și integrare socială.

Definită drept "proces social fundamental prin care orice societate își proiectează, reproduce și realizează prin conduite adecvate ale membrilor săi, modelul normativ și cultural" (S.Rădulescu), socializarea însoțește întreaga existență a omului, orientându-l spre comportamente socialmente acceptabile.

Conceptul de socializare definește **procesele, mecanismele și instituțiile** prin care societatea se reproduce în fizionomia personalității umane care îi este specifică, în anumite structuri de comportament ce răspund așteptărilor

și prescripțiilor sociale.

Unii autori abordează socializarea ca proces fundamental prin care se transmite moștenirea culturală, normele și valorile perene, ca mecanism prin care cultura unei societăți formează personalități umane. Omul se formează, se modelează prin procesul de socializare în contact cu mecanisme și exigențe specifice promovate de familie, școală, grupul profesional. Sociologul polonez I.Szczepanski definea socializarea drept acea parte a influenței mediului care determină individul să participe la viața socială, îl învață să înțeleagă cultura, îl face capabil să îndeplinească anumite roluri sociale. Utilitatea procesului de socializare rezidă în următoarele:

1. Socializarea formează educația, stăpânirea instinctelor și nevoilor, satisfacerea lor într-un mod prevăzut de societatea respectivă;
2. Socializarea însuflă aspirații și năzuințe în vederea obținerii unor lucruri sau calități, a unui prestigiu;
3. Socializarea permite transmiterea unor cunoștințe și posibilitatea satisfacerii unor roluri;
4. Socializarea asigură o calificare profesională;

În orice societate, familia este prima instanță de socializare, atât ca etapă a acestui proces, cât și ca amprentă fundamentală asupra personalității individului.

În familie copilul deprinde prin intermediul socializării primele noțiuni cu privire la datorie, responsabilitate, interdicție, "marcând dezvoltarea unei structuri generalizate a cunoștinței morale și juridice" (S.Rădulescu, 1984).

Familia constituie cadrul de realizare a sociabilității, premisa deprinderii normelor dezirabile, a modelelor de conduită așteptate. Individul în cadrul familiei stabilește primele contacte în înțelegerea noțiunilor de responsabilitate și raționalitate, primele confruntări cu situații supuse prescripțiilor, interdicțiilor, evaluării normelor și idealurilor grupului social larg.

- Funcția de socializare a familiei se realizează în patru situații specifice:
- a. situațiile de "educație morală", având la bază realitățile de autoritate prin intermediul cărora i se formulează copilului regulile morale;
  - b. situația de "învățare cognitivă" prin care copilul învață sistemul de cunoștințe, aptitudini deprinderi necesare în societate;
  - c. situația angajând invenția sau imaginația, prin intermediul cărora se dezvoltă capacitățile creatoare și gândirea "participativă";
  - d. situațiile de "comunicare psihologică" care dezvoltă afectivitatea specifică

umană cu un rol fundamental în asigurarea echilibrului moral și psihologic al individului (B. Bernstein, 1973).

× Familia prin structura și destinația ei influențează personalitatea copiilor, educă spiritul de cooperare, de comunicare, asigură transmiterea obiceiurilor, atitudinilor și valorilor de la părinți, orientându-i din punct de vedere moral.

∠ În cadrul familiei are loc modelarea personalității copilului, trecerea de la un comportament normativ (reglat din exterior), la un comportament normal (bazat pe autoreglare și autonomie morală).

∠ Familia fiind un mediu afectiv și protector asigură copiilor securitate, îngrijire, subzistență, sprijin material și moral, toate acestea regăsindu-se în personalitatea și conduita lor.

Andre Berge afirmă: "Mediul social îl satisface pe copil în măsura în care răspunde trebuințelor sale elementare, adică în măsura în care este un mediu afectiv și protector, dublă condiție, indispensabilă pentru ca ființa tânără să învețe să se construiască pe sine, să se situeze în raport cu ceilalți, să se polarizeze din punct de vedere sexual, efectuând, fără pericol, primele sale experiențe sociale și sentimentale" (A. Berge, 1970).

Socializarea primară este prima etapă a procesului, cea care orientează evoluția copilului în primii 6-7 ani de viață a acestuia. Ea constituie un fundament al formării conduitelor și comportamentelor și constă în deprinderea regulilor, normelor, valorilor care asigură bagajul informațional, afectiv și civic al oricărui individ.

Familia fiind primul grup cu care copilul ia contact, rămâne reperul permanent și fundamental în condiția indivizilor, în manifestarea unor atitudini civice, comportamentale și morale.

Prin naștere copilul este plasat în societate potrivit statutului social al familiei sale care-l va influența în relaționarea cu ceilalți, în realizarea profesională și socială.

Pe bună dreptate se afirmă că: "familia este, pentru copil, mediatorul culturii care există în societatea mai largă" (F. Elkin, G. Handel, 1987).

Fiecare familie participă direct la un număr limitat de subculturi și rețele (bazată pe poziția de clasă, pe apartenența etnică, de rudenie, ocupație sau interese). Acestea sunt versiunile societății largi, care ajung la copil prin exemple, prin învățare, prin activitate zilnică (M. Voinea, 1993).

Procesul de socializare prin familie este un proces de învățare socială

care se manifestă în mai multe direcții:

- a. copiii învață că adulții au dorințe, interese, obiceiuri, nevoi și că este avantajos să se adapteze acestora;
- b. învață că trebuie să împartă resursele (spațiul, bunurile, jucăriile, hrana, timpul și afecțiunea părinților);
- c. învață cum este de dorit să se poarte pentru a fi acceptat, apreciat, recompensat;
- d. învață cum să lupte pentru a obține un lucru, pentru a satisface o dorință.

Procesul de socializare, ca și componenta lui fundamentală -educația- prezintă particularități și exigențe specifice vârstei copiilor. Clasificarea lui M.Debesse privind etapele educației ne ajută să înțelegem problemele educogene, continuitatea procesului de educație, influențele pe care le suportă:

- vârsta creșei (de la 0 la 3 ani);
- vârsta micului faun (de la 3 la 7 ani);
- vârsta școlară (6 - 14 ani);
- vârsta neliniștilor pubertare (12 - 16 ani);
- vârsta entuziasmului juvenil (16 - 20 ani);

Plecând de la ideea că viața de familie este complex formată din mai multe cicluri (etape) care se condiționează dar și diferențiază între ele sugerăm utilizarea unei clasificări simple în care sunt puse în relație directă vârsta copilului cu etapele ciclului familial:

- a. familii cu copii preșcolari;
- b. familii cu copii școlari;
- c. familii cu adolescenți.

Trecerea de la o formă la alta include modalități diverse de formare a relațiilor intrafamiliale, intergeneraționale, a normelor și valorilor specifice acestora. Pentru fiecare din aceste vârste sunt specifice acțiuni legate de îngrijire, protecție, educație. Astfel, în primele etape părinții pun accent pe îngrijirea, ocrotirea, protecția copiilor; la vârstele școlare părinții îndrumă, sugerează și controlează activitățile acestora. La vârsta pubertății apar probleme legate de educația sexuală, apar manifestări și sentimente specifice, se îmbogățește sensibilitatea individului.

6. Familia reprezintă factorul primordial al socializării morale și integrării sociale a adolescentului, al satisfacerii trebuințelor sale psihologice și sociale.

7. Familia reprezintă matricea care imprimă adolescentului cele mai impor-

tante și mai durabile trăsături caracteriale și morale (S.Rădulescu, D.Banciu, 1987).

Carențele apărute în funcția de socializare sunt grave, antrenând comportamente indezirabile, deviante, conflicte de adaptare și integrare socială.

În realitate întâlnim o multitudine de tipuri de familie, în care funcția educogenă are valențe și forme diverse. În unele din acestea accentul cade pe copii, pe dorințele acestora, în altele pe adulți, copii fiind neglijati, lipsiți de suportul educogen necesar.

Se apreciază că orice copil are nevoie de familie, dar nu de orice fel de familie. Altfel spus, familia cu deficiențe educaționale, incapabilă să - și exercite funcția pedagogico-morală va constitui un cadru neadecvat formării și manifestării dezirabile a tinerilor.

Sarcinile educogene sunt multiple și complexe: ele presupun o acțiune conștientă și consecventă a ambilor părinți, orientarea comportamentului descendenților spre modelele acceptate de societate.

Funcția de socializare are un caracter intențional, urmărind formarea personalității copilului, inducerea de comportamente dezirabile, integrarea lui în viața socială.

În această ordine de idei apreciem că există cel puțin trei tipuri de familie:

1. Familii înalt educogene, care sprijină educarea tinerilor, le asigură condiții pentru realizarea unei pregătiri profesionale și culturale adecvate, pentru petrecerea timpului liber în mod util și plăcut, realizând legătura cu școala pentru a asigura controlul activităților din această sferă
2. Familii educogene satisfăcătoare, care asigură copiilor condiții obiective și subiective de educație familială, se preocupă de reușita lor profesională, fără a organiza și controla sistematic activitățile acestora;
3. Familii nesatisfăcătoare educogen, caracterizate prin climat psihic necorespunzător, relații reci sau de indiferență, slab control parental, insuccese profesionale ale copiilor.

În relația părinți-copii pot apare la un moment dat fisuri, discrepante, conflicte. Unele se pot datora exceselor părinților, promovării de către ei a unor atitudini antieducogene. Sugerăm, mai jos, o posibilă determinare a exceselor părinților

EXCESE PARENTALE

DEZINTERES

- pasivitate
- indiferență
- indulgența
- nesupravegherea
- indolența

INTERESE EXACERBATE

- controlul excesiv
- sancțiuni negative
- exigență profesional mare
- programul rigid de viață

ESECURI IN SOCIALIZAREA COPIILOR

- egoism
- nesinceritate
- comportamente refractare
- comportamente deviante
- superficialitate
- insuccese

Socializarea negativă se realizează, de regulă, în grupuri marginale și urmărește promovarea altor morme și valori decât cele acceptate de societatea respectivă. De exemplu: familiile care determină și încurajează vagabondajul, parazitismul, prostituția, infracțiunile etc..

Efectele socializării se concretizează în exercitarea rolurilor de către indivizi în conformitate cu așteptările grupului, prin integrarea lor socială.

Definită ca "procesualitatea interacțiunilor dintre individ sau grup și mediul social specific sau integral, prin intermediul căreia se realizează un echilibru funcțional al părților" (Dicționar de sociologie, coord. L. Vlăsceanu, C. Zamfir, 1993) integrarea socială este efectul direct al socializării.

Cei mai mulți autori definesc integrarea socială ca o stare obiectivă dată de asamblarea și ajustarea reciprocă într-un sistem organizat al unei totalități de elemente (indivizi, grupuri, norme, valori, acțiuni) între care se stabilesc raporturi de interdependență.

Valorile familiale, exercitarea rolurilor și rețeaua raporturilor interper-

sonale din cadrul grupului familial sunt primele repere colective care permit copilului și adolescentului înțelegerea funcționării universului social. O serie de teorii (psihologice sau sociologice) abordează socializarea ca un proces de maturizare progresivă a normelor și valorilor, a modurilor de a reacționa la cele ale copilului. În acest proces de maturizare progresivă, comportamentele și atitudinile părinților, complementare cu cele ale altor persoane din mediul imediat (prieteni, vecini, colegi, profesori) reprezintă experiențe de socializare decisive pentru evoluția ulterioară a personalității copilului.

Procesul de socializare - început în familie și continuat în diferite instanțe sociale, oferă individului șansa formării sale, dobândirii echilibrului emoțional, psihic menținerii integrității personalității sale, integrării în viața socială.

4.5 Funcția de solidaritate familială

Pentru fiecare om familia reprezintă un univers inconfundabil de care se leagă strâns, nașterea creșterea, formarea și dezvoltarea personalității, mediul în care învață să articuleze sunete, să decodifice primele semne și simboluri ale vieții. Familia este mediul socio-afectiv unic în care copilul se pregătește pentru confruntarea cu viața, cu munca, cu greutățile și obstacolele inerente ascensiunii sale, cadrul protector specific.

✦ Funcția de solidaritate asigură unitatea, intimitatea, coeziunea, trăirea grupului. Condiția de bază a coeziunii grupului o constituie convergența acțiunilor tuturor membrilor în realizarea unui scop comun. Această funcție este fundamentală pentru bunul mers al grupului deoarece:

- asigură indivizilor securitate emoțională, încredere, sprijin, protecție, cadrul necesar formării personalității;

- orice dereglare în această funcție duce la subminarea unității grupului, antrenează perturbării în celelalte funcții, reprezintă un indiciu al dezintegrării familiei.

În centrul acestei funcții se află relația conjugală, urmată de cea parentală și fraternală.

✦ Relația conjugală este o relație de intimitate între parteneri, fundamentală în realizarea coeziunii și solidarității familiale. Psihologii consideră că nu există nici o intimitate atât de prețioasă sau de recompensată ca cea care poate fi experimentată în căsnicie. Intimitatea relației conjugale, realizată prin împletirea unor gesturi și acțiuni, a unor semne de comunicare

specifice, întemeiate pe sentimente, norme, valori și aspirații comune are o semnificație excepțională. Varietatea acestor manifestări cuprinde o paletă largă de la: atingerea fizică de natură afectivă, nonsexuală, la sentimente împărtășite, comunicare deschisă și onestă armonie intelectuală și spirituală, apreciere receptivă față de reacțiile fizice și emoționale ale partenerului, plăceri sexuale împărtășite cu dragoste, la responsabilități și griji comune, încredere statornică etc..

✕ Intimitatea cuplului nu se formează imediat și fără obstacole. O relație conjugală intimă de lungă durată nu este rezultatul involuntar al emoțiilor trecătoare, ci creația timpului și voinței partenerilor. Ea implică atât relația fizică de intimitate, cât și pe cea emoțională care necesită timp, acomodare responsabilități comune.

✕ În relația conjugală rezultat al căsătoriei monogame se instituie următoarele drepturi și obligații:

- a. Obligația de fidelitate conjugală;
- b. Datoria soților de a-și acorda sprijin nelimitat în toate domeniile vieții private și publice, astfel încât cei doi soți străini în trecut, să constituie o pereche cu interese comune;
- c. Diviziunea muncii și responsabilităților legate de familie;
- d. Drepturi și îndatoriri economice specifice normelor juridice și morale ale respectivei societăți;
- e. Sprijin moral reciproc, asigurarea condițiilor pentru perfecționarea profesională și pentru integrarea socială a partenerilor.

Relația conjugală ca temei al unității și solidarității familiale conține multiple elemente conflictuale legate de:

- a. alegerea partenerului (în sensul unei posibile neconcordanțe între așteptări și realitate);
- b. distribuția rolurilor și autorității (cu referiri la posibile discrepanțe între soți în ceea ce privește participarea la activitățile menajere, la cele legate de creșterea copiilor, la luarea unor decizii);
- c. factori obiectivi care țin de trăsăturile de temperament și caracter ale soților, capacitatea de modelare și schimbare a acestora, influența unor rude, prieteni etc..

✕ Solidaritatea familială nu este un dat; ea se construiește, se perfecționează în procesul firesc al vieții de familie, prin efortul comun al partenerilor, prin concesi și ajustări reciproce ale acestora.

Putem aprecia că manifestarea solidarității și unității familiale începe încă în familia de origine a partenerilor, prin modul în care au fost pregătiți, orientați spre înțelegerea celuilalt, prin socializarea primară și cea anticipativă.

↳ Unitatea și solidaritatea familiei depind de motivația căsătoriei, de intensitatea și trăinicia sentimentelor dintre parteneri.

↳ Dragostea - sentiment complex, cu mare încărcătură emoțională - constituie piatra de temelie a familiei și de încercare a soților în diferite împrejurări și evenimente importante.

Permanența dragostei între soți se resimte în următoarele direcții:

- alegerea partenerului, debutul constituirii cuplului;
- cunoașterea și adaptarea soților, asigurarea unității și intimității cuplului;
- relația sexuală și realizarea descendenței;
- socializarea copiilor;
- relaționarea cuplului cu rudele, prietenii, cunoștințele.

↳ **Factorii interni** familiali ce contribuie la realizarea unității și solidarității cuplului:

- dragostea reciprocă în alegerea partenerului;
- sentimentul de datorie față de soț și față de copii;
- aspirația comună spre ascensiune, spre carieră;
- grija pentru casa și gospodăria comună;
- speranța de a îndeplini așteptările mediului social, ale familiei largi.

Factorii externi care contribuie la menținerea unității cuplului variază de la: sancțiunile magice sau religioase legate de disoluția familiei, presiunile economice referitoare la dificultățile de organizare a unei gospodării în afara căsniciei, dificultățile legate de cumpărarea unei locuințe etc..

+ Unitatea, armonia, echilibrul cuplului se realizează prin abilitatea partenerilor de a rezolva conflicte, de a depăși situațiile tensionate, dificultățile financiare, greutățile legate de creșterea copiilor.

Se apreciază că unitatea și armonia conjugală se pot datora unor factori anteriori căsătoriei ca: apropierea vârstelor, apropierea nivelului de educație, similitudinea etnică și religioasă precum și unora prezenți pe parcursul acesteia: încrederea și cooperarea partenerilor, apariția copiilor etc..

Fiind un proces, solidaritatea poate cunoaște momente de regres, de disfuncționalitate, de dezagregare a unității familiale.

Etapele dezagregării sunt:

- a. etapa tensionării relațiilor conjugale;
- b. etapa încetării relațiilor conjugale;
- c. etapa desfacerii vieții de familie prin părăsire, abandon, divorț.

Cauzele ce generează dezagregarea relației conjugale, subminarea unității cuplului sunt:

- nepotrivirea fizică dintre soți, boală sau instabilitate psihologică a unuia din soți;
- neînțelegeri cu privire la sursa de venituri și la modul de cheltuire a acestora;
- discrepanțe între temperamentele și caracterele celor doi soți;
- conflicte privind relațiile sociale ale unuia din soți cu rudele, prietenii, colegii;
- diferențe marcante între aspirațiile și idealurile partenerilor.

Solidaritatea familială presupune și relația parentală, solidaritatea între generații, responsabilitățile părinților față de copii, preocuparea față de bolnavi și vârstnici.

Solidaritatea părinți - copii se bazează pe rudenie pe "vocea sângelui" care leagă puternic ascendenții de descendenți, conferindu-le afinități și caracteristici specifice. Complexitatea rudeniei face ca urmașii unui cuplu - frați și surori între ei, să fie puternic legați prin ascendența lor comună care-i va marca toată viața.

Prezența și permanența rudeniei în relațiile părinți, copii, frați, surori determină o serie de reguli morale privind interdicția relațiilor sexuale, drepți și obligații de ajutor și cooperare.

✗ Solidaritatea familială - realizează pe un fond prin excelență afectiv face ca acest grup să fie inconfundabil în funcționalitatea sa, în valorile promovate, în relațiile "face to face" ale membrilor săi. Lipsa sau carența solidarității antrenează efecte negative asupra celorlalte funcții, conducând la disoluția cuplului.

Forme clare de disoluție sunt: separarea, abandonul, divorțul.

✗ **Separarea** - formă de dezorganizare familială, rezultat al acordului soților privind încetarea relațiilor sexuale, dar cu păstrarea unor obligații casnice și parentale.

✗ **Abandonul** - formă severă de dezagregare a familiei, definită ca faptă a celui care are obligație legală de întreținere față de o persoană și pe care nu și-o îndeplinește.

Abandonat poate fi : partenerul de viață, copiii minori, părinții care au copii adulți.

Abandonul implică consecințe juridice și psihosociale complexe antrenând efectele deosebit de grave pentru cel abandonat.

Capitolul 5

Disoluția familiei prin divorț; cauzele și consecințele divorțului

Divorțul - fenomen psiho-social complex reprezintă forma finală a desfacerii vieții conjugale, modificând viața partenerilor și a descendenților acestora. El antrenează stadii tensionale, conflicte, frustrări și insatisfacții ale căror efecte se prelungesc dincolo de pronunțarea instanței de judecată.

Înțeles ca modalitate prescrisă social și legal de disoluție a căsătoriei (I.Mihăilescu, 1993) divorțul este de fapt ultima etapă în cadrul unui proces de erodare și disoluție a cuplului familial.

La prima vedere, divorțul ca și căsătoria pare să fie rezultatul dorințelor și opțiunilor individuale ale partenerilor. Analiza sistematică a divorțului dezvăluie că el poate fi determinat de factori economici, culturali, psihologici, morali, religioși care acționează la nivelul partenerilor, în interiorul cuplurilor și în afara acestora.

Ca fenomen divorțul poate fi frânat prin acțiunea unor factori ce contribuie la consolidarea căsătoriei și a familiei.

Căsătoria a fost și este, de regulă, asociată cu stabilitatea, moralitatea, armonia, echilibrul. La polul opus acestora se află divorțul adică instabilitatea, dezechilibrul și, prin extensie imoralitatea.

Factorii sociali care pot limita divorțurile sunt: starea de prosperitate a sănătății, protecția socială a populației (în special a familiilor tinere și a celor cu copii), atitudinea profamilistă și pronatalistă a populației, intoleranța față de divorț, interdicțiile morale, religioase și juridice.

Societatea contemporană se confruntă cu creșterea relațiilor extraconjugale, a uniunilor consensuale, a divorțurilor cu destrămarea familiei clasice.

Frecvența acestor fenomene este determinată de procesele de industri-

alizare, urbanizare, de creșterea nivelului de instrucție și emancipare a femeilor, de cauze economice, șomaj , sărăcie.

Deși asupra disoluției cuplurilor pot acționa factori sociali generali ca cei menționați mai sus, divorțul rămâne în ultimă instanță hotărârea partenerilor de a se despărții, de a pune capăt uniunii conjugale existente, de a încerca o altă formă de conviețuire contractarea altei căsătorii sau traiului fără partener.

Esențiali în destrămarea stabilității familiei rămân factori ce acționează din interiorul cuplului și de care sunt responsabili cei doi soți.

Factorii interni familiali ce pot genera divorțul:

lipsa experienței premaritale;

- insuficienta cunoaștere a partenerului;

+ absența dragostei;

căsătoria precoce;

+ diferențe mari de vârstă între parteneri;

diferențe privind instrucția și educația partenerilor;

- incompatibilități psihice și temperamentale ale partenerilor;

- insatisfacții emoțional-afective și sexuale;

- infidelitatea;

- comportamentele agresive;

*- alcoolismul unuia dintre parteneri;

- divergențe privind educația copiilor;

INSTITUȚIA JURIDICĂ A DIVORȚULUI

Divorțul reprezintă forma legală de desfacere a căsătoriei sau, desfacerea căsătoriei prin hotărâre judecătorească (I. Filipescu, 1993).

În fiecare societate, legislația familiei cuprinde reglementări specifice privitoare la disoluția cuplurilor.

În țările europene, sau de cultură europeană, divorțul este reglementat de trei tipuri de legislații:

Divorțul - sancțiune prevede că disoluția căsătoriei se face în urma constatării culpei unuia dintre soți. Divorțul nu se poate pronunța împotriva soțului inocent. Fiind o sancțiune pentru o culpă se poate pronunța dacă s-a acționat în instanță, chiar și când continuarea căsătoriei nu devine imposibilă prin culpa săvârșită.

Divorțul faliment apare când legăturile dintre soți sunt puternic afectate, conștientizându-se falimentul uniunii conjugale;

Divorțul - remediul este soluția unei căsătorii complet compromise ce permite partenerilor recăsătoria pentru a dobândi o căsnicie reușită.

În România, Codul familiei adoptat în 1953 stabilește că divorțul are un caracter de excepție, căsătoria încheindu-se pe viață (Codul familiei, art.37). Acest caracter a fost înlăturat prin Legea 59/1993 care a modificat art.37 și art.38 facilitând procedura divorțului. Divorțul prin acordul soților a fost introdus pentru a veni în întâmpinarea partenerilor care nu se află pe poziții conflictuale în privința divorțului, ambii fiind de acord cu acesta. Legiuitorul a stabilit câteva condiții pentru ca instanța să pronunțe divorțul (I.Filipescu, 1993) astfel:

a. Până la data cereri de divorț să fi trecut cel puțin un an de la încheierea căsătoriei. Soții pot încheia acordul înainte de a se împlini un an de la încheierea căsătoriei, acord pe care îl vor folosi după expirarea acestui termen.

b. Să nu existe copii minori rezultați din căsătorie. După verificarea existenței consimțământului soților, președintele instanței fixează un termen de două luni în ședința publică, termen ce lasă posibilitatea soților de a revenii asupra cererilor.

În cazul în care nu se renunță se trece la judecarea cauzei fără a se administra probe cu privire la motivele de divorț. Noua redactare legislativă din 1993 stabilește că motivele de divorț nu trebuie enumerate, instanța aprecind de la caz la caz motivele temeinice. Sunt considerate motive temeinice atât acordul părților, cât și cererea de divorț pe motive de sănătate. Noua reglementare a divorțului este de natură să apere căsătoria, dar în limite rezonabile, fără a se menține artificial o familie care nu se mai putea susține afectiv și moral.

Caracterul social al căsătoriei face ca voința soților să nu poată constitui prin ea însăși un temei pentru desfacerea ei.

Motivele acceptate de instanță pentru desfacerea căsătoriei sunt:

- soțul suferă de alienație mintală cronică;
- soțul pârât s-a stabilit în străinătate;
- soțul pârât este declarat dispărut prin hotărâre judecătorească definitivă;
- soțul pârât a fost condamnat pentru tentativă sau complicitate la tentativa de omor asupra soțului reclamant.

Practica judiciară a consenmat și alte motive temeinice cum ar fi: refuzul nejustificat al unuia dintre soți de a locui împreună cu celălalt sau părăsirea

nejustificată a domiciliului conjugal, adulterul, violența soțului, existența unor nepotriviri de ordin fiziologic care afectează raporturile conjugale ș.a..

În aprecierea motivelor de divorț și a imposibilității continuării căsniciei se ține seama de interesele copiilor minori (atât ale celor rezultați din respectivul mariaj, cât și ale celor din afara căsătoriei sau ale copiilor adoptați).

Pentru a decide cu privire la încredințarea minorilor, instanța solicită părerea copilului dacă acesta a împlinit 10 ani, precum și a autorităților tutelare..

Fundamentul stabilității căsătoriei îl constituie esența morală a acesteia, sentimentele reciproce de dragoste și atașament ale soților, atitudinea lor față de familie și copii.

ETAPELE DISOLUȚIEI CĂSĂTORIEI

a. Starile conflictuale și eroziunea

Acestea pot apare mai devreme sau mai târziu în orice cuplu, determinate fiind de vari motive și cauze. Frecvența crescută, consistența și violența acestora au de cele mai multe ori efecte de disoluție și eroziune a vieții conjugale. Primul indicator al disoluției căsătoriei este manifestarea insatisfacției față de conviețuirea în cuplu. Studiile psihosociale asupra cuplului arată că femeile invocă frecvent alcoolismul soților, agresivitatea fizică, lipsa de comunicare, în timp ce partenerii lor acuză lipsa de afecțiune și înțelegere a soțiilor, agresiunea verbală și infidelitatea. Conflictelor valorice frecvente și ele sporesc sursele de insatisfacție și accelerează disoluția căsătoriei.

b. **Încetarea relațiilor sexuale**, urmare firească a stărilor conflictuale este, de cele mai multe ori indicatorul suprem al cuplului, calea spre separare sau divorț. Realitatea arată că nu toate cazurile de separare conduc la disoluția căsătoriei, dar cele mai multe disoluții sunt premerse de separare. Practicarea separării este funcție de o serie de factori de care cuplul trebuie să țină cont: nivelul veniturilor, posibilitatea de a procura o locuința, regimul juridic al proprietății familiale, legislația.

c. **Disoluția legală** este forma definitivă a rupturii relației conjugale, consfințirea juridică a acestei stări de fapt. Legăturile care au unit soții prin căsătorie vor înceta odată cu divorțul, cei doi parteneri devin foști soți. Divorțul duce la încetarea relațiilor de familie, la distorsiunea legăturii parentale, la pierderea sau determinarea unor funcții ale familiei (J.Carter, 1978).

Divorțul determină perturbarea funcției biologice a familiei, satisfacerea

instinctelor sociale și a reproducerii încetând să se mai realizeze în cadrul firesc al familiei. Divorțul distruge comunitatea economică ce reprezenta siguranța cuplului, influențând negativ ambii parteneri și, desigur, copiii, a căror pensie de întreținere nu satisface în întregime cheltuielile. Foștii soți devin străini în urma divorțului, încetând să se mai considere membri ai grupului familial, evitând să se mai întâlnească în afara cadrului legal și a condițiilor stabilite de lege.

Complexitatea fenomenului divorțialității i-a determinat pe specialiști să identifice dimensiunile reale ale acestuia. Astfel, psihologul Bohannam stabilește șase dimensiuni sau ranguri ale experienței de divorț:

- emoțional;
- legal;
- economic;
- parental;
- comunitar;
- psihic.

Acest model al dezorganizării cuplului nu apare în complexitatea sa în toate cazurile; mai mult, în unele situații, determinate de cauzalitatea rupturii, de durata relației conjugale, de existența/absența copiilor, unele dimensiuni sunt omise sau eludate.

Efectele psihologice și juridice ale divorțului;

1. Încetarea conviețuirii conjugale

Relațiile sexuale ale partenerilor sunt, de regulă, deteriorate cu mult înainte de pronunțarea divorțului. Uneori disfuncțiile și insatisfacțiile apărute în planul sexualității constituie cauze ale rupturii conjugale. Alteori, în ciuda unor raporturi optime în planul intimității și sexualității, familia se destramă pe fondul altor divergențe (incapacitatea unuia dintre parteneri de a înțelege dorința spre ascensiune și carieră profesională a celuilalt, intoleranța bărbatului față de emanciparea soției, incompatibilitatea în plan intelectual sau social).

Divorțul prin complexitatea sa antrenează modificări majore la nivelul tuturor funcțiilor familiei. Funcțiile economice, de solidaritate, de socializare cunosc o destructurare sau, în cazul cuplurilor cu copii, o redimensionare, de cele mai multe ori, negativă. Divorțul are ca efect pierderea funcției psihoafective a familiei, slăbirea sau ruperea relațiilor formale și informale ale partenerilor.

În cazul divorțului (ca și în cel al decesului unuia dintre parteneri) responsabilitățile paterne sunt redistribuite și preluate în totalitate de părintele căruia i s-a încredințat minorul. Este posibil ca aceste obligații să fie preluate de părintele rămas sau de către ceilalți copii (M.Voinea, 1994).

Familia restrucurată prin divorț poate ocupa poziția vacantă sau unul din rolurile părintelui absent în mai multe variante:

- o nouă persoană vine în familie preluând îndatoririle partenerului absent;

- o nouă persoană intră în familie preluând rolurile conjugale, dar nu și pe cele parentale;

- o nouă persoană intră în sistemul familial, realizând o parte din rolurile de partener, fără a participa ca soț.

Multe familii destructurate de divorț se vor reconstitui printr-o nouă căsătorie.

2. Efecte asupra descendenților

Până nu de mult s-a considerat că pentru siguranța materială și emoțională a copiilor, partenerii cu probleme trebuie să rămână împreună. Optica asupra divorțului s-a schimbat, efectele negative ale acestuia asupra minorilor fiind contra balansate de efecte benefice (cum este cazul cuplurilor cu un părinte alcoolic, agresiv).

Divorțul parental are de multe ori efecte negative asupra minorului afectând echilibrul psihic al acestuia (Liga Parkinson, 1994).

În absența unui părinte securitatea afectivă a minorului este grav afectată, fapt ce se poate concretiza în conduite specifice bazate pe hipersensibilitate, irascibilitate, izolare performanțe școlare scăzute sau acte deviante și delincvente.

Divorțul influențează negativ socializarea morală a copiilor, duce la apariția unor deprinderi deviante ale acestora (S.Rădulescu, D.Banciu, 1988). Lipsa de supraveghere și control din partea ambilor părinți, absența autorității, frustrarea afectivă determină minorul să comită și să reediteze acte imorale sau deviante. Divorțul nu induce automat manifestări antisociale ale minorilor. Se apreciază de către specialiști că familiile dezorganizate nu sunt în mod obligatoriu criminogene, deși 80% din delinvenții minori provin din astfel de familii (S.Rădulescu, D.Banciu, 1990).

Efecte de ordin psihologic pot fi considerate atitudinile de respingere sau agresiune față de căsătorie manifestate de cei care provin din cupluri

divorțate.

O situație specială o reprezintă relația minorului cu părintele care pleacă din familie. Deși această relație este reglementată juridic, efectele psihologice imediate și pe termen lung sunt incomensurabile. Realitatea atestă situații din cele mai diverse:

- copii care resping părintele considerat vinovat de divorț;
- copii care regretă și resimt ruptura familiei;
- copii fericiți de soluția adoptată apreciată ca salvatoare de la o situație tensionată, violentă.

Pierderea contactului dintre un părinte și descendenți afectează relația cu bunicii respectivi sau cu alte rude apropiate. Bunicii sunt figuri importante în viața unui copil și pierderea sau îndepărtarea lor poate provoca o suferință suplimentară, aducând o sarcină în plus părintelui rămas pentru a recompensa pierderea. L.Parkinson apreciază că același lucru se poate afirma și despre celelalte rude: veri, mătuși, unchi, care împreună făceau dovada apartenenței la o comunitate.

Putem aprecia că **divorțul parental** provoacă o slăbire a relațiilor dintre părintele plecat și urmaș, menținut de cele mai multe ori la situația unui părinte simbolic - mamă sau tată - la care copilul se poate raporta pentru identificarea origini sale (J.Piona, J.Froger 1987).

Divorțul determină pentru membrii familiei importante consecințe pe plan economic, social, psihic, juridic.

Legăturile care i-au unit pe soți prin căsătorie încetează odată cu divorțul, idealurile conjugale comune nu mai pot fi realizate, iar relațiile de familie se destramă și lasă loc unor relații tensionate, conflictuale.

Funcționarea celor două subsisteme ale familiei, marital și parental sunt grav și decisiv afectate prin pierderea sau atenuarea unor funcții ale familiei. Pe plan juridic, dă naștere unor relații diferite între foști soți, atât pe plan personal cât și patrimonial. Din punctul de vedere al relațiilor sociale, divorțul duce la încetarea calității de soț, a obligației de sprijin moral reciproc și de fidelitate. Față de copii, divorțul creează relații personale noi cu unul din părinți, cel plecat, părinte ce va întreține relații cu copilul doar în cazul reglementat de lege. Copilul păstrează dreptul la moștenire față de acest părinte și se bucură de alocatie de sprijin.

Efectele demografice: fenomenul de divorțialitate

La nivelul macrosocial divorțul antrenează în plan demografic consecințe

legate de frecvența fenomenului, intensitatea sa în plan teritorial zonal, național și temporal pe anotimpuri, semestre, ani etc..

Frecvența divorțurilor în totalul populației reprezintă rata brută a divorțialității, indicator ce se calculează după formula:

$$RBD = \frac{\text{Divor't}}{\text{Popula'tie}} \cdot 1000$$

Din punct de vedere sociologic mai semnificativi sunt indici ca: număr de divorțuri la 100 de căsătorii într-o perioadă de timp dată (anual); număr de copii din cupluri divorțate (a se vedea V. Trebici, Dicționar de Sociologie, 1993)

În Europa, numărul divorțurilor a înregistrat, începând cu 1960 creșteri semnificative.

Pe primul loc se află Marea Britanie, unde fiecare a treia căsătorie se termină prin divorț, în Germania 36% din adulți preferă relațiile de parteneriat, pentru a evita costul ridicat al unui divorț; în Rusia au loc 69 de divorțuri la fiecare 100 de căsătorii.

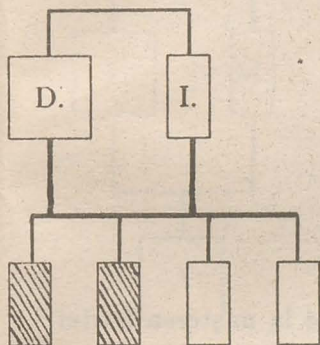
Se aprecia că în țările unde domină religia catolică numărul divorțurilor este mai mic (se confirmă pentru Spania, Italia, Potugalia, nu și pentru Franța, Marea Britanie și țările Scandinave).

În Spania, divorțul a fost legalizat abia în 1981; aici se păstrează, ca și în Grecia modelul familiei existente, cu mai multe generații.

În România, numărul divorțurilor la 100 căsătorii a evoluat de la 20,2 în 1989 la 30,1 în 1994. Utilizând indicatorul număr divorțuri la 1000 locuitori constatăm o creștere de la 1,56 în 1989 la 1,88 în 1994.

CAZUL NR.1

APARENT UN CAZ DE SEPARARE

D - s-a separat de soția sa I. invocând imoralitatea acesteia. Ei păstrează o locuința comună (proprietate personală). D. se ocupă de cele două fete (elevs) de menajul lor, de timpul liber și anturajul lor. I. își iubește fetele, le ajută material, dar este un exemplu de crasă imoralitate. Trăiește în concubinaj de 14 ani cu G., un bărbat care nu a fost căsătorit și o așteaptă să-și clarifice opțiunile. În același timp I. întreține de circa 5 ani relații de concubinaj cu A., coleg de servici, divorțat, tată a unei fete de 15 ani ce se află în îngrijirea mamei.

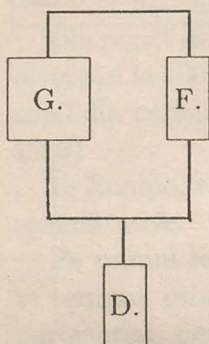
Atitudinea I. se poate "explica" prin faptul că D. înainte de a se căsători cu ea, a întreținut relații sexuale cu sora ei mai mare.

D. este cu 16 ani mai învârstă decât I.. Primii lor copii (2 băieți gemeni) au murit la 6 luni.

I. s-a căsătorit la 15 ani, la insistența părinților ei, pentru a ieși dintr-o situație materială precară.

APARENT O RELAȚIE DE CONCUBINAJ

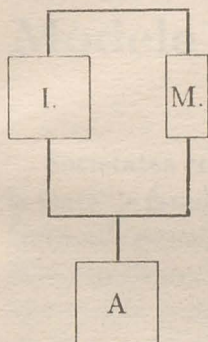

O relație de concubinaj de scurtă durată (2 ani) duce la nașterea fetei D., ceea ce îi determină pe parteneri să se hotărască să se căsătorească. Consfințirea legală a căsătoriei întârzie câteva luni în așteptarea repartiției în producție a celor doi viitori intelectuali. Între timp F. contractează o relație cu I. și este surprinsă de G. (tatăl fetei și viitorul soț). G. renunță la căsătorie, dar F. renunță la fetiță. Tatăl își crește fetița (acum are 17 ani) și nu se mai căsătorește niciodată. F. se căsătorește și nu se mai inetresează de fetiță.

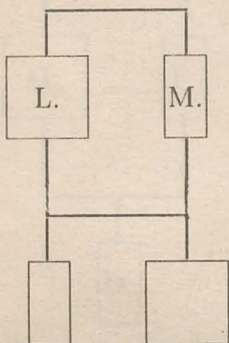
UN CAZ CLASIC DE DIVORT

I. și M. s-au căsătorit în 1988 după o cunoaștere superficială de circa trei săptămâni. În 1989 apare un fiu, A. față de care tatăl se manifestă cu iniferență. I. se purta violent, consuma alcool și după 2 ani de căsnicie își aducea iubitele în locuința conjugală. Relațiile dintre cei doi soți au încetat și căsătoria era formală. Căsătoria se desface legal în septembrie 1993 din vina soțului; copilul este încredințat mamei.

APARENT UN CAZ DE ABANDON FAMILIAL.

L și M sunt căsătoriți de 11 ani; au studii superioare și lucrează în domenii de vârf ale societății (armată și, respectiv, cercetare științifică).

Fără conflictele și stări tensionate în urma unei deplasări în teren în toamna lui 1992 ca urmare a obligațiilor profesionale - L. rămâne în localitatea X să întrețină relații de concubinaj cu A.

M. și cei doi copii îl așteaptă de trei ani să se întoarcă la familie. M. nu dorește să divorțeze. L. nu a mai venit să-și vadă copii și nu mai contribuie cu nimic la creșterea lor. Și a schimbat ocupația și s-a mutat în localitatea X. Situația materială a familiei este deficitară.

Capitolul 6

Modele familiale alternative

Societatea contemporană se confruntă cu o problematică nouă privitoare la viața de familie și cu noi forme de constituire și de organizare a cuplurilor. Opțiunile populației sunt diversificate ca urmare a schimbărilor petrecute în plan economic, cultural, educațional. Schimbările intervenite sunt atât de importante încât și termenul de familie a devenit tot mai ambiguu, tinzând să acopere realități semnificativ diferite de cele caracteristice generațiilor precedente (I. Mihailescu, 1989).

Această situație se datorează în mare măsură fenomenelor și proceselor sociale obiective care au antrenat o serie de modificări la nivelul structurii și funcțiilor familiei. Cele mai semnificative dintre acestea sunt:

- angajarea femeilor în activități extrafamiliale și efectele asupra nivelului fertilității, asupra dimensiunilor economice și socializatoare ale familiei, creșterea divorțialității;
- procesul de mobilitate teritorială care a diversificat modelele de viață familială; lărgirea ariei de selecție a partenerului conjugal și realizarea unor frecvente căsătorii exogame geografice;
- urbanizarea și modernizarea care au contribuit la interferarea modelelor familiale urbane și rurale tradiționale și au generat apariția unor noi tipuri de asociere între sexe: uniuni consensuale hetero și homosexuale, căsătorii de probă, s.a.;
- creșterea gradului de școlarizare a populației, ridicarea nivelului de instrucție al femeilor au antrenat o serie de modificări în vârstă la căsătorie (în sensul creșterii acesteia), în distribuția rolurilor și autorității, în atitudinea față de căsătorie, natalitate, planning familial.

Cele mai frecvente schimbări în comportamentele premaritale sunt: extinderea coabitării, controlul fecundității, creșterea celibatului, creșterea

fertilității ilegite (M.Voinea, 1994).

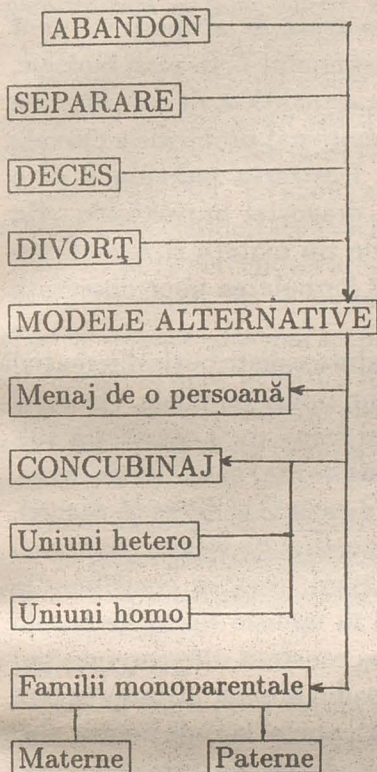
Conceptului clasic de "structura a familiei" teoretizat și operaționalizat în literatura de specialitate (C.I.Strauss, T.Parsons, R.Hill, P.H.Chambart, de Louwe, M.Voinea, A.Stanoiu) i se asociază tot mai mult astăzi cel de "restructurarea familiei". Acesta se referă la noile tipuri de familii, la modele alternative tot mai frecvente în ultimii ani, la particularitățile și disfuncțiile acestora.

Restructurarea familiei include:

- cupluri consensuale;
- cupluri fără descendenți;
- familii monoparentale (materne sau paterne);
- persoane divorțate (cu sau fără descendenți);
- persoane văduve;
- persoane celibatare;
- mame - fete (mame celibatare).

În deceniile șapte - opt, comparativ cu perioada postbelică, numărul divorțurilor s-a dublat, numărul familiilor monoparentale (în special materne) a crescut îngrijorător (Robertshaw, 1986).

Cupluri ilegite, divorțuri, căsătorii de probă se întâlnesc frecvent în Suedia, Olanda, Franța, Germania și S.U.A. Familia nucleară clasică se destructurează din diferite cauze:

A. Tofler menționează că în S.U.A. numărul familiilor monoparentale este foarte mare (unul din șapte copii americani este crescut de un singur părinte, iar în mediile urbane, proporția este de unul la patru incluzând și copii nelegitimi, copii adoptați de femei singure sau chiar de bărbați singuri).

Oricare ar fi părintele singur (mama sau tata) forma de viață rezultată comportă un nou stil de viață și de interacțiune, noi solicitări pe linia ajustării și re consolidării intra și extra familiale (I.Mitrofan, N.Mitrofan, 1994).

FAMILIILE MONOPARENTALE

Redimensionând unele din funcțiile familiei, familiile monoparentale antrenează un sistem specific de acțiune și comunicare, bazat pe anumite priorități, practici, norme și valori. Ele prezintă în esență anumite particularități față de tipul clasic complet de familie, cu referire în special la perturbările de rol, la restructurarea, diminuarea sau potențarea unora

din funcții. În seria acestor particularități includem dificultățile de ordin material (insuficiența veniturilor, capacitatea scăzută de acoperire a unor tipuri de nevoi, orientarea unidirecțională a consumului). În plan biologic, aceste familii se confruntă cu probleme legate de sexualitate, de restrângerea descendenței. De asemenea, în plan afectiv - emoțional problemele curente sunt lipsa partenerului, a dragostei conjugale, frustrarea individului de o serie de satisfacții și împliniri ce sunt efectul dragostei impartășite. Un studiu realizat pe zece familii monoparentale de tip matern și zece de tip patern, cu copii minori în îngrijire ne-a permis formularea unor observații și concluzii pertinente (M.Voinea, 1994).

În ce privește structura loturilor se poate constata o distribuție diferențială a cauzelor care au determinat existența acestor tipuri familiale. În lotul matern domină divorțul urmat de abandon (4 și respectiv 3 cazuri din 10). Există două cazuri de copii ilegitiimi (mame necăsătorite) și un caz de deces. Structura lotului patern oscilează între divorț (4 cazuri) și deces (5 cazuri). În familiile cu structură completă și normale din punct de vedere funcțional responsabilitățile sunt asumate de ambii parteneri, ceea ce contribuie la armonia și bunul mers al vieții cuplului. Deși în ambele tipuri de familii monoparentale atenția este centrată pe copii, se constată diferențe privind asumarea rolurilor parentale, suplinirea partenerului absent, atitudinea față de actualul statut (inclusiv față de viața sexuală), apelul la rude pentru ajutor material și moral, proiecția propriului viitor. Astfel, în timp ce în lotul matern în 9 din 10 cazuri sunt asumate corect (după propria apreciere) sarcinile și responsabilitățile partenerului absent, în lotul patern numai 4 din 10 subiecți percep această situație.

Subiecții bărbați apelează într-o măsură mai mare (șapte din zece cazuri) la ajutorul rudelor în creșterea copiilor pe care îi au în îngrijire. Dificultăți apar în ambele modele, dar ele sunt percepute și valorizate diferit. În cazul mamelor singure care își asumă rolurile partenerului absent se ajunge la restrângerea sferei comportamentale specifice pentru fiecare rol și la exagerarea unor tipuri de conduită ce intră în sfera rolului matern (I.Mitrofan, N.Mitrofan, 1994).

Deasemenea, constatările referitoare la primul lot atestă că mama este foarte ocupată, are puțin timp pentru comunicarea propriu-zisă cu copiii, se simte excedată de grijile și obligațiile ce-i revin. Într-un singur caz din zece, comunicarea mamei cu copilul este percepută ca foarte bună, mama însăși

apreciind că în felul acesta este suplinită absența afectivă a partenerului care i-a părăsit prin divorț.

În unele cazuri, părintele singur este tentat să atribuie copilului rolul părintelui absent (este cazul unui tată de 41 ani, văduv, cu 3 copii minori, care a transferat fiicei sale de 16 ani toate sarcinile gospodărești și de îngrijire a fraților. Evident, acest copil este sacrificat, fapt conștientizat de familie și de comunitate (vecini, rude).

Referitor la percepția viitorului se constată o doză de optimism la bărbați (9 din 10 doresc să se recăsătorească și 7 din aceștia vor să procreeze). Femeile singure sunt mai sceptice în privința recăsătoriei, aceasta rămânând un deziderat doar pentru 5 din cele 10 cazuri. În adoptarea și exercitarea rolului de părinte singur, persoanele cu copii sub trei ani resimt cele mai mari dificultăți (este cazul a doi părinți din lotul patern și patru din lotul matern).

Dificultățile și perturbările intrafamiliale specifice acestor modele se regăsesc în plan extrafamiliar în ce privește integrarea socioprofesională a adultului, comportamentul școlar și social al minorului, relațiile cu instituțiile și comunitatea.

CELIBATUL

✓ Refuzul mariajului duce, în unele situații, la traiul restrâns al individului (bărbat sau femeie). Termenul se folosește pentru persoanele adulte care nu au fost căsătorite și nu intenționează să-și schimbe starea civilă. Persoanele celibatate și-au organizat viața sub forma unui menaj de o singură persoană, renunțând la responsabilitățile implicate de traiul în comun. Menaje de o singură persoană pot avea și văduvii și divortații care nu au avut copii sau ai căror copii au propria lor organizare familială. Se vorbește de celibat temporar sau definitiv, ambele putând fi întâlnite atât la bărbați, cât și la femei. Celibatul este răspândit în S.U.A., în nordul Europei, în Germania și are anumite mărimi la toate popoarele.

Cauze **obiective** ale celibatului:

- insuficiența veniturilor;
- lipsa locuinței;
- deficiențe fizice, psihice;
- practicarea unor anumite profesii (preoți catolici, marinari ș.a.).

Cauze **subiective** ale celibatului:

- teama de responsabilități;

- scăderea motivației pentru căsătorie;
- eșec sentimental.

Consecințele celibatului:

- scăderea nupțialității;
- scăderea natalității;
- dezechilibre demografice;
- sentimente de frustrare, insatisfacții pentru cei care din motive obiective nu s-au căsătorit.

Cupluri fără descendenți

O formă a restructurării familiei o constituie cuplul fără copii, model spre care se orientează o parte semnificativă a populației tinere. În țările dezvoltate există un procent de circa 10 - 15% din populația adultă căsătorită reprezentat de persoane fără copii (cazurile sunt mai frecvente în mediile urbane și în familiile în care soția urmează o carieră profesională).

✓ Cuplurile fără descendenți fac parte din tipurile de familie cu deficit de structură (R.Hill, 1980) și comportă o serie de particularități. Ele nu satisfac sarcini semnificative ale familiei și, în primul rând, nu asigură reproducerea biologică apreciată ca funcție fundamentală a cuplurilor. Cauzele sunt multiple, de la cele de ordin individual (starea de sanatate fizică și mentală, egoism), până la cele de ordin social, legate de greutatea vieții, de costul ridicat al creșterii unui copil.

Fiecare societate își creează modele proprii cu privire la mărimea optimă a populației, numărul dezirabil de copii - modele în care se regăsesc, în forme specifice, tradițiile, cutumele, aspirațiile și valorile, un întreg specific național și cultural.

Asigurarea descendenței, ca și dimensiunile acesteia, pot semnifica surse de securitate pentru părinți, de siguranță și confort la bătrânețe, dar comportă și dificultăți materiale pe care unele cupluri nu le pot surmonta.

Reticența față de descendență poate fi considerată un semn de decadentă a societății, periclitând continuitatea și viabilitatea societății, dar și un semn al scăderii nivelului de trai.

În societatea românească aflată în tranziție spre economia de piață, scăderea natalității ca și a nupțialității sunt indicii ale unui cost ridicat al vieții, ale incertitudinii și nesiguranței zilei de mâine, ale reorientării indivizilor spre alte valori decât cele legate de căsătorie și copii. Costul descendenței este din ce în ce mai mare, exprimând atât cheltuieli directe

(hrană, îmbrăcăminte, locuință) cât și indirecte (întreruperea activității lucrativă a mamei pentru îngrijirea copiilor).

Familii reconstituite

Restructurarea vizează o restrângere a dimensiunilor și funcțiilor familiei sau construirea unui model cu alte coordonate decât cele clasice. Fenomenul poate fi restrâns cu privire la un alt tip de familie care vizează largirea componenței grupului. Ne referim la **famiile reconstituite** (H.H.Stahl, 1968; M.Voinea, A.Stănoiu, 1983) sau **famiile comasate** (M.Voinea, 1993). Aceste modele reprezintă cupluri în care partenerii au mai fost căsătoriți și au descendenți din mariajele anterioare. Cuplul actual reunește copii din mai multe uniuni familiale și realizează propria descendență. Problemele pe care le ridică aceste cupluri sunt complexe și dificile, vizând atât latura economică a vieții de familie, relațiile intrafamiliale, solidaritatea și unitatea cuplului, îngrijirea și educarea copiilor naturali și vitregi.

Uniunile consensuale (Concubinaje)

Un model foarte răspândit de asociere îl reprezintă uniunile consensuale. Ele nu sunt întemeiate legal și nu beneficiază de avantajele legislative ale persoanelor căsătorite.

Centrate pe satisfacerea trebuințelor sexuale, pe ocuparea unui segment din timpul liber al partenerilor, aceste modele au o structură relativ fragilă, o coeziune și stabilitate de provizorat.

Coabitarea întâlnită frecvent la persoanele sub 30 de ani poate fi o fază premergătoare căsătoriei sau, în alte cazuri, o substituie a modelului legitim cu cel consensual. Concubinajele se pot constitui între:

- două persoane necăsătorite;
- o persoană căsătorită și una necăsătorită;
- între două persoane căsătorite.

Fiecare din formele mai sus menționate prezintă particularități, moduri specifice de interrelaționare și comunicare. De exemplu, între două persoane necăsătorite se pot stabili relații de parteneriat, orientate spre rezolvarea problemelor legate de sex, precum și spre menținerea unei uniuni afective emotionale specifice adulților.

Între o persoană căsătorită și una necăsătorită se poate realiza o uniune mai mult sau mai puțin durabilă, axată pe nevoia celui căsătorit de a evada dintr-o relație constrângătoare, care nu-i mai aduce satisfacții și intenția celui necăsătorit de a-și rezolva problemele sexuale într-un cadru civilizat.

Dacă relația se permanentizează, există alternativa divorțului și legitimării noului cuplu. Această soluție se adoptă frecvent când bărbatul este persoana căsătorită, iar din relația actuală rezulta copii pe care femeia dorește să-i aducă pe lume și să le asigure o paternitate certă.

CAZUL MARIANA

M. în vârstă de 43 de ani este căsătorită cu D. cu care are doi copii: un baiat de 18 ani și o fată de 8 ani. În urmă cu 8 ani (concomitent cu nașterea fetiței) D. recunoaște oficial paternitatea unei fetițe procreate cu T. Relația cu soția sa devine formală; copiii cresc iar el se împarte între soție și amantă. În 1993, M. intră într-o relație de concubinaj cu un văduv, în vârstă de 65 de ani. Concubinajul este cunoscut de rudele, prietenii, vecinii concubinului și chiar de soțul Marianeii. Situația trenează din toamna lui 1993; M. dorește divorțul și căsătoria cu concubinul, acesta acuză diferența de vârstă și amână orice decizie.

Procesele de schimbare socială antrenează noi forme și modele de asociere, structuri familiale alternative ce nu pot fi contestate sau ignorate.

Familia nu este un factor pasiv, indiferent la schimbare, ci o instituție socială dinamică, capabilă de autoreglare, de a rezista presiunilor și de a acționa ca agent de schimbare asupra societății în care se înserează (S.Rădulescu 1987). Modelul familiei nucleare a încetat să mai fie singurul model de familie practicat și acceptat (I.Mihailescu, 1987). Schimbările vizează atât structura, componența numerică și generațională, distribuția rolurilor și autorității, relațiile intrafamiliale cât și stilul de viață, aspirațiile și valorile fundamentale legate de instituția familiei.

Cuplul conjugal, bazat tot mai mult pe parteneriat (în domeniul consumului, organizării timpului liber, al educării copiilor) este profund interesat de satisfacerea propriilor interese, de asigurarea confortului material și emoțional și mai puțin de funcțiile atribuite de societate.

Deși este o instituție tradițională, care tinde să-și păstreze structurile, nici o transformare în domeniul economic, politic, spiritual, legislativ nu se poate produce fără efecte imediate sau pe termen lung la nivelul familiei. Transformările survenite în țara noastră după decembrie 1989 au avut efecte puternice asupra familiei, asupra structurii și funcțiilor ei, cât și în

ce privește implicarea statului în asigurarea protecției familiei. Familiile sunt puternic afectate de scăderea veniturilor, de creșterea somajului, de agravarea sărăciei, ceea ce duce la schimbarea atitudinii față de căsătorie și față de copii. Aceasta a dus la un declin demografic manifestat prin scăderea ratei nupțialității, a natalității, creșterea divorțurilor, a uniunilor consensuale, a abandonului, s.a.m.d.

Capitolul 7

Comunitățile teritoriale și familia

Viața socială se desfășoară în cadrul unor comunități umane teritoriale care, prin particularitățile lor socio - culturale și morale își pun amprenta asupra indivizilor, conduitelor și comportamentelor umane.

Comunitățile teritoriale sunt definite drept grupul de oameni care trăiesc în cadrul unei diviziuni sociale a muncii, într-o arie geografică, având o cultură comună și un sistem propriu de organizare a activităților, precum și conștiința apartenenței la acea comunitate.

Comunitățile teritoriale reprezintă nucleul principal a ceea ce numim spațiu social în care se relaționează **locul de muncă, locul de rezidență** și traseul dintre ele într-o anumită unitate. Rolul principal revine locului de muncă. Se poate aprecia că mobilitatea locurilor de muncă a determinat mobilitatea rezidențială, iar sedentarizarea acestora a determinat sedentarizarea rezidențială.

Caracteristicile teritoriului condiționează desfășurarea proceselor de obținere a mijloacelor de satisfacere a nevoilor individuale și sociale, influențează modalitățile de organizare a grupurilor umane, relațiile sociale locale și comportamentele individuale și de grup.

În mod tradițional, comunitățile teritoriale se clasifică în **rurale și urbane**. Deși distincția nu acoperă toate tipurile de comunități teritoriale - mai ales pentru societățile contemporane - credem că reprezintă o perspectivă pertinentă în studiul vieții de familie.

Comunitățile rurale au o mare diversitate și nu pot fi reduse la un fenomen social omogen. Ele sunt păstratoare ale unor forme de organizare și a unor elemente de civilizație străveche, dar nu au un caracter pasiv, nu sunt imuabile.

Sociologii și antropologii europeni definesc comunitatea rurală mai ales

că un ansamblu istoric (economic sau instituțional) în timp ce școala sociologică americană pune accent pe interacțiunea socială și pe afectivitate.

După H.Lefebvre, comunitatea rurală constă într-un grup social care organizează, după modalitățile istorice determinate, un ansamblu de familii fixate pe pământ.

Pentru alți autori, comunitățile rurale sunt unități structurate de organizare socială și de transmisie culturală și socială. În aceste comunități, familia este una din cele mai stabile instituții, puternic fixată de tradițiile comunității, de continuitatea și permanența comunității.

Potrivit acestei optici:

- în familie, fiecare individ are un statut și rol bine precizat;
- există o strictă diviziune a rolurilor și un control asupra exercitării lor;
- șef este barbatul;
- sarcinile (funcțiile) familiei sunt asigurarea subzistenței membrilor și realizarea descendenței, transmiterea profesiei de la ascendenți la descendenți.

Activitățile membrilor familiei sunt concentrate în direcția protejării și conservării bunurilor gospodărești, a pământului și casei ca simbol atât al proprietății cât și al identității familiale.

Locul de muncă se identifică cu cel de rezidență; asistăm la o suprapunere totală a gospodăriei ca mijloc de subzistență și loc de rezidență pentru grupul extins. În familia de origine se asigură protecția indivizilor, parinții ajutând material la constituirea gospodăriei copiilor ajunși la vârsta căsătoriei. Relațiile de muncă asigură solidaritate și coeziune grupului; membrii familiei muncesc împreună pentru asigurarea subzistenței; interesele lor economice sunt subordonate celorlalte interese.

În ultimele decenii, comunitățile rurale s-au schimbat sub impactul proceselor de industrializare, urbanizare, modernizare. Față de aceste schimbări există trei tipuri de opinii:

1. Un punct de vedere paseist, de orientare ecologistă, în care se susține red dezvoltarea comunităților țărănești tradiționale, pe cât se poate beneficiind de condițiile oferite de tehnica modernă. În acest sens au fost formulate modele ale comunității rurale, bazate pe reconsiderarea rolului agriculturii și al lumii rurale, în cadrul societăților industrializate.

2. Un punct de vedere care susține dispariția comunităților rurale, unele nemaisupraviețuind ca entități teritoriale, iar altele transformându-se în orașe. Această orientare își are originea în ideologiile creșterii cantita-

tive nelimitate și se bazează pe ideea superiorității orașului și a declinului inevitabil al comunității rurale ca formă de viață socială.

3. Punctul de vedere ce susține posibilitatea menținerii comunităților rurale ca formă de locuire și de viață socială, dar într-o manieră diferită de cea a comunităților rurale tradiționale. Se pledează pentru dezvoltarea diferențiată a comunităților rurale după modelele care iau în considerare specificitatea acestora.

Comunitățile urbane se caracterizează prin: volumul demografic relativ mare; preponderența activităților industriale; existența unei diviziuni sociale a muncii în numeroase ocupații specializate; organizarea socială bazată pe diviziunea ocupațională și pe structura socială, reglementarea instituțională, formală a relațiilor sociale; importanța scăzută a relațiilor de rudenie, relații de intercunoaștere reduse, raționalizarea vieții sociale.

Dezvoltarea urbană are trăsături specifice în cadrul fiecărei societăți sau regiuni, încât este dificilă conturarea unei teorii generale a urbanizării. În unele societăți, fenomenul urban este foarte vechi, în altele a fost declanșat relativ recent. În societățile europene și unele societăți din America și Asia, urbanizarea a însoțit industrializarea. În unele societăți în curs de dezvoltare, urbanizarea depășește ritmul industrializării, sau se realizează chiar în absența industrializării, ceea ce provoacă numeroase probleme sociale (lucrarea lui Arnold Toynebee, Orașele în mișcare, 1979).

Cercetările făcute asupra marilor orașe au pus în evidență trei forme principale de amplasare în spațiu - trei sisteme de structuri spațiale:

1. Sistemul concentric, definit de școala ecologică de la Chicago pe baza cercetării marilor orașe americane. Structura spațială a acestui sistem prezintă cinci zone circulare concentrice.

Prima zonă din centru concentrează instituțiile administrative, comerciale, hotelurile, redacțiile ziarelor, teatrele.

A doua zonă, de tranziție, este locuită de populația săracă, de emigranți. Magazinele, locurile de distracție sunt ieftine și de slabă calitate. Este locul infrațiunilor și prostituției.

A treia zonă este cea rezidențială a unei populații muncitorești, puțin avută, dar stabilă.

A patra zonă cuprinde locuințele clasei mijlocii și ale clasei bogate. Este zona vilelor și apartamentelor luxoase.

În sfârșit, la granițele administrative ale orașului se întinde cea de-a cincea

zona, locuită de o populație legată de oraș de munca salariată sau de cea legată de serviciile orașului.

Acest sistem a fost specific economiei capitaliste americane în primele 2 - 3 decenii ale secolului XX. Sistemul concentric a fost dezarticulat.

Alte modele:

2. Sisteme spațiale **pe cartiere specializate** (cartier comercial, industrial, administrativ, rezidențial)

3. Sisteme spațiale **pe cartiere multifuncționale** (noile cartiere sunt atât zone de comerț, dar dispun și de unități de producție, de școli, de servicii comerciale, culturale).

În prima perioadă a dezvoltării marilor orașe din țările industrializate a fost caracteristică concentrarea populației și creșterea densității spațiale.

În prezent se constată fenomenul invers, de plecare spre periferia orașelor în căutarea unei locuințe pentru o singură familie și a unor condiții mai bune de mediu.

Modul de viață urban are o serie de trăsături caracteristice care influențează relațiile sociale și personalitatea umană. Viața urbană este mult mai tensionată decât în comunitățile rurale. Urbani (orașenii) sunt mai grăbiți folosirea timpului este cronometrată și depinde mai puțin de ei. Numărul mare de locuitori, eterogenitatea ocupațională și culturală conduc la anonimat. În relațiile dintre ei, orașenii acționează doar ca un fragment dur între setul de valori. Relațiile sociale sunt predominant funcționale, impersonale.

Deși aflați în proximitate spațială, urbani sunt distanțați social și psihic unii de alții. Relațiile de vecinătate sunt mult mai reduse decât în mediul rural.

Mecanismele de control social slăbesc și își diminuează eficiența. Apar diferențe de comportamente între orașeni și rurali. În urban apar noi modele de comportament premarital, sexual, nupțial.

Comunitatea urbană este mai permisivă, mai tolerantă. Fenomenele de dezorganizare socială sunt mai frecvente. Familiile dezorganizate sunt mai numeroase.

Urmare a proceselor de urbanizare și modernizare viața de familie se schimbă în structură și funcțiile ei, în comportamentele premaritale și nupțiale, în atitudinea față de căsătorie și copii. În relația familie - societate se constată o laicizare a vieții de familie, o pierdere a sacralității ei (A.Michel). Are loc o accentuare a mobilității sociale a membrilor familiei, o creștere a

statusului social al femeii, o diminuare a controlului comunitar asupra comportamentelor individuale și de grup, o diminuare a importanței relațiilor de rudenie, de vecinătate, toate acestea ducând la creșterea toleranței sociale față de noile comportamente sexuale, față de modelele alternative ale familiei clasice.

În privința comportamentului tinerilor, se constată relațiile sexuale pre-maritale sub forma coabitării consensuale, extinderea celibatului și a menajelor de o persoană.

Viața comunitară, prin dinamismul ei, influențează comportamentele indivizilor, inclusiv în sfera familiei, induce modele noi, proliferând forme care altă dată erau marginalizate și etichetate (cum este cazul concubinajelor, divorțurilor, mamelor - fete etc.).

Comunitățile urbane au dat naștere pe scară largă în secolul XX fenomenului de prostituție, urmare, în special, a agravării sărăciei și mizeriei unei importante categorii sociale.

Capitolul 8

Tradiții ale cercetării sociologice românești în problemele vieții de familie și ale asistenței sociale

Problematica complexă a familiei a constituit obiectul atenției riguroase și sistematic științifice a echipelor de cercetare care au activat în țara noastră în perioada interbelică sub conducerea reputatului savant D.Gusti.

Perspectiva Școlii Sociologice de la București în studiul familiei presupune abordarea ei, pe de-o parte, în complexitatea sarcinilor și rolurilor față de individ și societate, iar pe de altă parte, descifrarea particularităților în raport cu sistemul social, cu ansamblul normelor și valorilor morale, religioase, juridice, culturale.

În viziunea lui D.Gusti, specialitatea familiei rezidă în "integrarea completă a indivizilor, prin anihilarea voințelor individuale și prin supunerea față de voința colectivă, obiceiuri și interesul comun".

Familia este tratată drept grup natural fundamental al societății, care asigură transmiterea moștenirii biologice de la o generație la alta.

Un alt mare savant român, psihologul Traian Herseni, afirmă că familia este unitatea fundamentală și universală a societății umane, în care au loc toate procesele esențiale menite să satisfacă nevoi umane. Familia este locul de referință al individului, universul propriu și specific de comunicare, cooperare, interrelaționare, de fomare și orientare socială în care se transmit și se valorifică modele dezirabile de comportament, bazate pe norme de comportament, bazată pe norme și valori socialmente acceptabile. Întreaga ei funcționalitate, bazată pe modelul parental, orientarea spre dobândirea unui status socio-profesional și moral pentru descendenți asigură socializarea

și integrarea acestora în viața socială, cât și permanența și continuitatea familiei.

Potrivit teoriei lui D.Gusti, familia este un tip comunitar special de voință socială, ce pune în mișcare cadrele și manifestările sociale.

Școala sociologică condusă de D.Gusti a studiat familia cu ajutorul metodei monografice. Pe bună dreptate afirma o colaboratoare a lui D.Gusti: "În materie de cercetare sociologică de teren, familia ni se va prezenta veșnic sub forme noi și monografia sociologică va fi totdeauna binevenită". (Xenia Costa - Fom 1945).

Conceptia românească asupra monografiei pune accent pe culegerea sistematică a datelor în vederea verificării unor ipoteze.

Perioada interbelică s-a caracterizat printr-o serie de fenomene sociale grave, care-și puneau amprenta asupra traiului familiilor: starea materială precară, foametea, condițiile insalubre de locuire, morbiditatea, boli cauzate de mizerie, mortalitatea infantilă ridicată, devianță și delicvența.

În viziunea lui D.Gusti, asemenea fenomene trebuiau circumscrise și studiate printr-o "asistență socială științifică" prin studii sociologice sistematice. Potrivit opiniei lui D.Gusti, asistența socială, concepută ca o ramură sociologică specializată, avea scopul explicit de a formula o politică socială menită să rezolve problemele de devianță socială și să răspundă urmatoarelor deziderate:

1. Să permită cunoașterea prin intermediul monografiilor sociologice a problemelor sociale, a familiilor dezorganizate, vagabondaj, prostituție, minori delicvenți.
2. Să elaboreze tehnici de intervenție directă, individualizată de la caz la caz, pe problemele sociale menționate și, prin aceasta, să realizeze o asistență socială deschisă. Tehnica asistenței sociale deschise facilita atât cunoașterea obiectivă a mediului social care determină aceste fenomene, depistarea cauzelor ce le declanșau, cât și rezolvarea acestora prin măsuri de încadrare în munca și în societate.

Toate aceste acțiuni urmau să fie realizate cu un personal tehnic specializat, fapt pentru care în anul 1929, sub egida Institutului Social Român s-a înființat Școala Superioară de Asistență Socială. Școala a funcționat sub conducerea Veturiei Manuila și, ulterior, a Xeniei Costa - Foru, colaboratoare apreciată a profesorului D.Gusti. În corpul profesoral au fost antrenați specialiști de renume în domeniile sociologic, psihologic, contabi-

litate, legislație, urbanism, medicină, printre care Henri H. Stahl, Mircea Vulcănescu, Francisc Rainer, Emanoil Bucuta. Este semnificativ faptul că activitatea tehnică a școlii a fost dublată de acțiuni practice în centre experimentale special inițiate în acest scop.

Asistența socială pune, pentru prima dată la noi în țară, problema acțiunii sociale de redresare a personalității umane prin redarea capacității de muncă, prin integrarea profesională și socială. Au fost realizate studii asupra următoarelor probleme:

- problemele dependenților asistați (1929 - 1932);
- problemele condițiilor de viața ale populației dintr-un sector Bucureștean (1929 - 1931);
- condițiile de muncă și situația familială ale unui lot de 100 de femei muncitoare;
- situația sanitară, familială, profesională a prostituatelor înregistrate la Serviciul Social al Spitalului Colțea;
- șomajul în Cluj (1934) - studiu social și familial.

Școala sociologică de la București a conceput mișcarea pentru studiul și practică instituției sociale, ca o acțiune complexă, îndreptată spre cunoașterea celor mai specifice probleme sociale ale timpului: pauperizare, șomaj, dezorganizarea familiei, boli sociale, vagabondaj, prostituție, delincvență.

Studierea familiei pe baza metodei monografice impunea cunoașterea componenței (structurii) familiei, relațiile dintre soți, dintre părinți și copii, raporturile cu societatea.

S-au realizat studii monografice în perioada 1927 - 1931 în satele Nerej, Dragus, Runcu, Cornova, Fundu - Moldovei, Clopotiva s.a., unele dintre ele păstrându-și și astăzi valabilitatea.

Studiile monografice realizate în perioada interbelică la noi în țară au scos în evidență complexitatea problemelor legate de viața de familie, semnificația acestora pentru individ, pentru grup și comunitatea largă și au validat ipoteza după care familia a fost, este și va fi mereu unitatea socială reprezentativă a societății.

Capitolul 9

Perspectiva psihosociologică în studiul familiei

Multe discipline printre care psihologia, pedagogia, demografia sunt preocupate de problematica familiei, de modul de constituire al cuplurilor, de sistemul de comunicare și interrelaționare al membrilor grupului, de funcționalitatea familiei pentru asigurarea socializării și integrării indivizilor.

Familia nu este o abstracție sau un concept fără acoperire în realitate. Ea are o determinare concretă, forme specifice de organizare și funcționare, reguli de constituire, norme și valori ce diferă de la o comunitate la alta.

Modelul socionormativ și cultural specific unei comunități influențează nu doar structura și funcțiile familiei, ci și atitudinea față de căsătorie, procreare, condiția femeii, diviziunea rolurilor și autorității în cuplu ș.a.. Cu alte cuvinte, între familie și societate se institue raporturi de determinare, familia reflectând schimbările sociale, impulsționând prin membri ei, cursul acestora, manifestându-se ca un "agent activ, transformator" (A.Stănoiu, M.Voinea, 1983).

Psihosociologia familiei, disciplină de granița surprinde cuplul în multiple manifestări conjugale și parentale, în funcționalitatea sa specifică, în raporturile intra și extra familiale ale componentelor.

Accentuând asupra izvoarelor familiei, sociologia descifrează mecanismul de determinare a motivației căsătoriei, factorii sociali care influențează alegerea partenerului, modurile de exercitare a rolurilor și autorității familiale raporturile cu instituțiile socializatoare, cu societatea în ansamblul ei. Perspectiva psihologică permite cunoașterea relațiilor interpersonale, comunicarea partenerilor, suportul emoțional, trăirile intime, asigurarea sentimentului securității și menținerii personalității.

Cunoscutul sociolog W.Goode apreciază că principalele probleme ce ar trebui urmărite în legătură cu familia sunt următoarele:

- familia ca element al structurii sociale;
- fundamentele biologice ale familiei;
- alegerea partenerului și căsătoria;
- regulile de descendență;
- raporturile conjugale și parentale;
- dizoluția familiei;
- schimbarea modelelor culturale familiale.

Conform lui R.Muchielli, studiul familiei din perspectiva științelor sociale presupune cunoașterea următoarelor elemente:

- structura de rudenie;
- rolurile și relațiile din interiorul grupului familial;
- concepția despre educație;
- factorii de stabilitate și instabilitate;
- spiritul familiei;
- transferul imaginilor asupra raporturilor sociale de la ascendenți la descendenți (A.Stanoiu, M.Voinea, 1983).

În volumul de față am prezentat câteva din temele fundamentale ale familiei și anume:

- conceptul de familie și semnificațiile sale;
- izvoarele familiei: căsătoria, rudenia, adopția;
- structura familiei;
- sexualitate și reproducere;
- locuința și bugetul de familie;
- socializarea primară;
- coeziune și solidaritate;
- dizoluția familială.

Conștienți fiind de faptul că familia este o instituție complexă, cu funcționalitate multiplă care fixează locul individului în sistemul social, pregătind integrarea sa profesională și socială ne-am orientat spre direcțiile mai des invocate în literatura de specialitate, rămânând ca altele să fie abordate într-o viitoare lucrare. Dintre acestea ne preocupă: familia și religia; familia și școala; locul și rolul femeii în familie și în societate; celibatul, recăsătoriile etc.

TERMENI DE SPECIALITATE

ADOPTIE - filiație pur juridică desemnând primirea unui copil în familie cu drepturi și obligații de copil natural. Este actul juridic în temeiul căruia se stabilesc raporturi de rudenie între înfiat și descendenții săi, pe o parte, și înfietor, ori înfietor și rudele acestuia pe de altă parte, asemănătoare aceluia care există în cazul rudeniei firești.

ADULTER - încălcarea normelor morale ale fidelității conjugale de către unul din soți. Se manifestă printr-o ruptură în plan afectiv și moral între parteneri, prin tensiuni, certuri violență.

În plan juridic devine sancțiune și atrage după sine sancțiuni specifice.

AFINITATE - raportul juridic între soț și rudele celuilalt soț; un soț devine afinul rudelor celuilalt soț, în același fel și grad în care acest din urmă soț este rudă cu rudele sale. Problema afinității se face prin dovada rudeniei.

ALOCAȚIE - sumă de bani alocată unei persoane (de obicei copiilor) cu scopul acoperirii unei părți din cheltuielile necesare întreținerii.

Alocație de stat pentru copii - sumă de bani acordată periodic de către stat familiilor cu copii minori aflați în îngrijirea sa.

Alocație de întreținere - se acordă de către un părinte în cazul desfacerii căsătoriei prin divorț, pentru copilul minor aflat în îngrijirea celuilalt părinte, sau stabilit prin plasamentul familial într-o instituție de ocrotire a minorilor.

ASISTENȚĂ SOCIALĂ - a. activitate de cercetare și reeducare a cauzelor care compromit echilibrul psihic, afectiv, economic sau moral al unui individ, familie, grup social a căror existență și dezvoltare normale sunt condiționate la un moment dat de intervenția statului; b. intervenție directă, individualizată sau colectivă ce determină asistentul social să stabilească un contact direct cu persoanele vulnerabile.

În centrul acțiunilor de asistență socială se află orfanii, delicvenții, bătrânii fără susținători, familiile dezorganizate.

Scopul acestor acțiuni este asigurarea normalității, vieții sociale, întărirea rolului familiei, redresarea materială și morală a unor categorii sociale deficitare prin intervenția statului. Modalitățile concrete de rezolvare sunt variate ca și instituțiile de profil (orfelinate, case de copii, cămine de bătrâni, centre de recuperare etc.).

AUTORITATE TUTELARĂ - instituția ale cărei atribuții pot fi grupate astfel: A. atribuții ca organ de control și îndemânare (în acest caz are obligația să controleze felul în care părinții sau tutorele își exercită drepturile și își îndeplinesc, îndatoririle cu privire la persoana și bunurile minorului); B. atribuții ca organ de decizie (caz în care încuviințează înfierea, rezolvă neînțelegerile dintre părinți cu privire la exercitarea drepturilor); C. atribuții ca organ de sesizare (cere instanței judecătorești modificarea măsurilor luate prin hotărârea de divorț cu privire la încredințarea copiilor minori sau pensia de întreținere datorată de părinți); D. atribuții speciale, în cazurile în care legea prevede ascultarea autorității tutelare (în cazul divorțului pantru încredințarea minorului).

BIGAMIE - formă de căsătorie în care un bărbat trăiește cu două femei, sau o femeie are doi soți în același timp. În societățile moderne care consfințesc căsătoria monogamă, bigamia are semnificația încălcării normelor morale și juridice, fiind sancționată în consecință.

CĂSĂTORIE - uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, încheiată potrivit dispozițiilor legale, cu scopul de a întemeia o familie și reglementată de normele imperative ale legii. Încheierea căsătoriei este supusă unor cerințe legale concretizate în condiții de fond, impedimente la căsătorie etc.

CONCUBINAJ (uniune consensuală) - formă nelegitimă de căsătorie relație de parteneriat între două persoane adulte care au afinități și sentimente reciproce.

DIVORT - forma legală a desfacerii căsătoriei, urmare a disoluției acesteia.

ENDOGAMIE - formă de căsătorie ce presupune alegerea partenerului din același grup sau comunitate.

EXOAMIE - formă de căsătorie care presupune alegerea partenerului din afara grupului, comunității.

HOMOGAMIE - realizarea căsătoriei potrivit asemănării și aprecierii între parteneri (apropiere de vârstă, nivel de instrucție, mediu de proveniență; (de exemplu homogamie geografică, socială etc)

HETEROGAMIE - căsătoria între parteneri ce prezintă diferențe, deosebiri mari de vârstă, nivel de instrucție, mediu de proveniență etc.

FAMILIE - sociologic, desemnează grupul de persoane unite prin căsătorie, rudenie sau filiație, caracterizate prin comunitate de viață, interese, sentimente; juridic desemnează drepturile și obligațiile ce izvorăsc din căsătorie, rudenie, înfiere, precum și din alte raporturi asimilate relațiilor de familie.

Familia simplă (nucleară) formată din soți și copii lor necăsătoriți;

Familia extinsă (largă) în care sunt reunite mai multe generații și membri ai grupului;

Familia de origine (de orientare, consanguină) în care se naște și se formează un individ;

Familia de procreare (propie sau conjugală) pe care individul la maturitate și-o întemeiază prin alegerea partenerului, prin căsătorie;

GOSPODĂRIE (MENAJ) - unitate specifică de viață care reunește persoanele care au locuință și menaj comune. Pot exista menaje de una sau mai multe persoane.

POLITICI FAMILIALE - expresie prin care desemnăm ansamblu de măsuri și acțiuni economice, sociale, legislative cu scopul obținerii unei maxime eficiențe în materie de familie. Vizează găsirea și legiferarea unor surse de ajutoare pentru familie (alocații de maternitate, alovații pentru copii, sistem de credite, ajutoare de sănătate etc.). Politicile familiale diferă de la o țară la alta, funcție de nivelul de dezvoltare economico-socială, de tradiții, de interes pentru problemele familiei.

ROLURI CONJUGALE - ansamblu de comportamente pe care trebuie să le îndeplinească soțul, soția, ceilalți membri ai familiei, potrivit statusului deținut.

SOCIALIZARE PRIMARĂ(de bază) - procesul complex prin care familia transmite descendenților norme, valori, reguli de comportament cu scopul însușirii și respectării acestora.

STATUSURI CONJUGALE - poziții deținute de indivizi în cadrul ierarhiei grupului familial ce desemnează drepturile acestora.

STRUCTURA FAMILIEI - vizează caracteristicile permanente ale familiei ca întreg, stabilizate ca proprietăți ale grupului, neântâlnite la fiecare membru considerat individual.

ULTIMOGENITURĂ - dreptul ultimului născut la succesiune cu respectarea anumitor obligații față de părinți. Exprimă drepturile și obligațiile în funcție de rangul nașterii; (primogenitură, ultimogenitură)

VIOLENȚĂ FAMILIALĂ (sau domestică) agresarea sau abuzul unuia dintre membrii familiei asupra celorlalți. Poate fi violența față de soți, față de copii, față de vârstnici. Are forme foarte diferite de manifestare de la violența de limbaj până la bătăi, violențe fizice și psihice.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

BANCIU DAN, RĂDULESCU.S., VOICU.M. - Adolescenții și familia, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

BERNSTEIN B - Studii de sociologia educației, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.

COSTA-FORU XENIA - Cercetarea monografică a familiei. Contribuții metodologice, 1945.

HERSENI TRAIAN - SOCIOLOGIE. TEORIA GENERALĂ A VIETȚII SOCIALE, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

MIHĂILESCU IOAN - Schimbări, în modelele familiale, 1987.

MITROFAN N. - Dragostea și căsătoria, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

MITROFAN I., MITROFAN N. - Elemente de psihologie a cuplului, Editura Șansa, 1994;

SZCZEPANSKI J. - Noțiuni elementare de Sociologie, Editura Științifică și Enciclopedică, 1972;

STĂNOIU A, VOINEA M. - Sociologia familiei, T.U.B, 1983;

VOINEA MARIA - Sociologia familiei, T.U.B., 1993

VOINEA MARIA - SOCIOLOGIA DREPTULUI, Editura Actami, 1994;

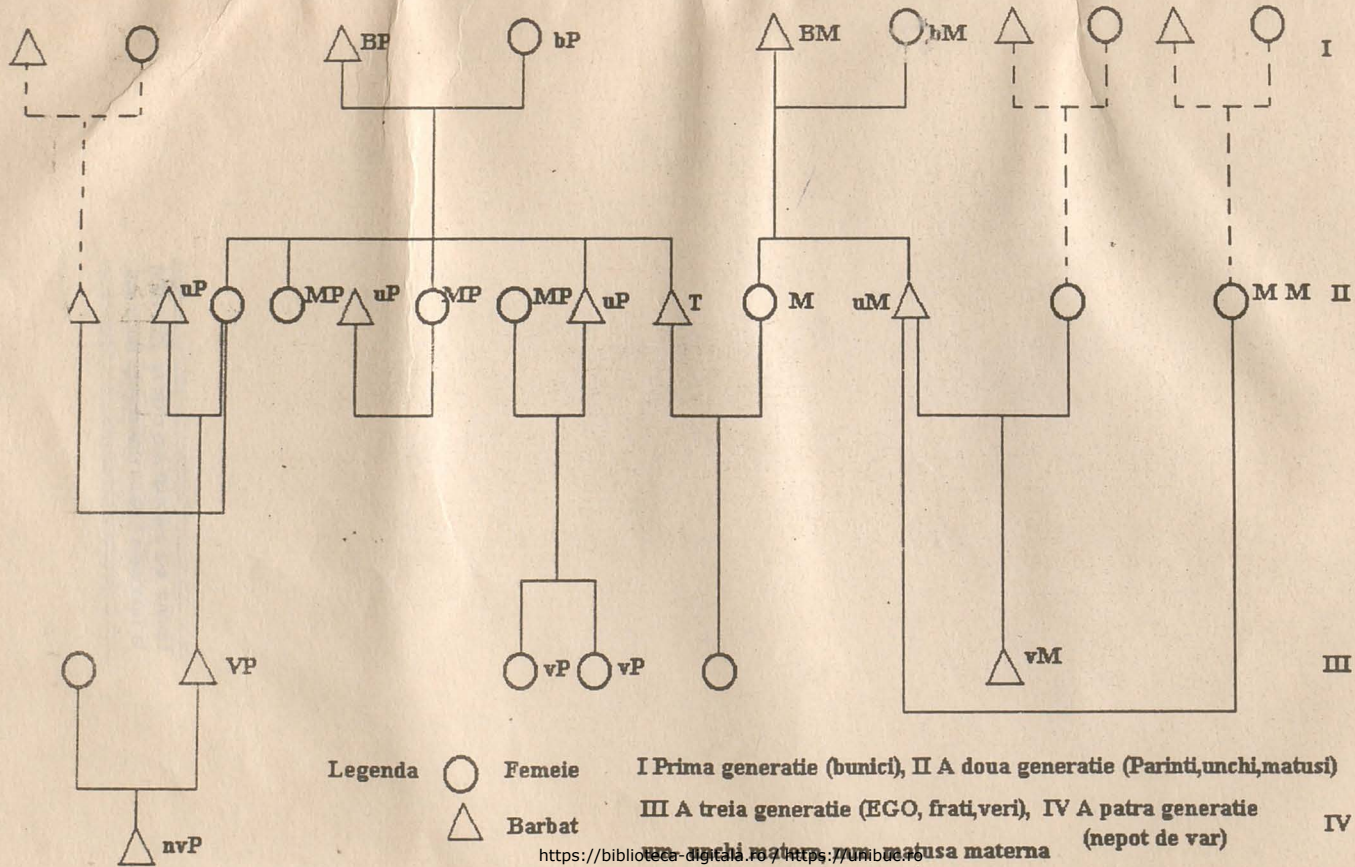
ZAMFIR CĂTĂLIN - Structura gândirii sociologice, E.Politică, 1989.

LURCĂRI COLECTIVE, MANUALE UNIVERSITARE, ANTOLOGII

- SOCIOLOGIE GENERALĂ - coordonator I.Drăgan, T.U.B., 1985;
- SOCIOLOGIA FRANCEZĂ CONTEMPORANĂ - antologie de I.Aluaș, I.Drăgea, E.P., 1971;
- DREPTUL FAMILIEI - tratat de I.Filipescu, Ed.All, 1994;
- PROBLEMATICA FAMILIEI ÎN DEZBATERILE SOCIOLOGICE CONTEMPORANE - autori S.Rădulescu, I.Mihăilescu, A.Stănoiu, D.Banciu, M.Voinea - Comunicări, studii, sinteze, 1987;
- NATURAL FAMILY PLANNING, THE HUMAN LIFE FONDATION, 1992;
- MODERN SOCIOLOGY, P.WORSLEY, PENGUIN BOOKS, 1982;
- MENDRAS HENRI, ELEMENTS DE SOCIOLOGIE, ARMAND COLIN, 1967;
- GIRARD ALAIN, LE CHOIX DU CONJOINT, PARIS.P.U.F., 1964;
- GOODE WILLIAM, THE FAMILY, ENGLEWOOD CLIFFS, PRENTICE HALL, 1964;
- STEVEN L. NOCK, SOCIOLOGY OF THE FAMILY, PRENTICE HALL, ENGLEWOOD CLIFFS, NEW JERSEY, 1992.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

Tiparul s-a efectuat sub c-da nr. 250/1996
la Tipografia Editurii Universității București

DATA RESTITUIRII

02. FEB. 2019		
06. DEC. 2018		
12. DEC. 2018		
11. MAR. 2019		
<del> </del>		
27. NOV. 2019		
06. IAN. 2020		

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARA „CAROL I”

DE SPIRITUS ET ANIMA

